

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SAĞLIK MESLEK LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN
BENLİK ALGI DÜZEYLERİ İLE EMPATİK EĞİLİM ve
EMPATİK BECERİ DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ**

43898

Hüseyin Fazlı ERGÜL

Tez Danışmanı: Yard. Doç. Dr. S. Sonay GÜÇRAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA - 1995

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

ÖZET

Bu araştırmada, Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri ile benlik algı düzeyleri, sınıf düzeyleri, mesleği tercih şekli ve bölüm değişkenleri arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Bu amaçla empatik eğilim düzeyleri ve empatik beceri düzeyleriyle ilgili olmak üzere iki grupta alt amaçlar geliştirilerek yanıt aranmıştır.

Araştırmaya Diyarbakır ilinde bulunan D.Ü. Tıp Fakóltesine bağlı Sağlık Meslek Lisesi'ne devam eden I. ve IV. sınıflardaki 150 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan tüm bireylere Kişisel Bilgi Formu ile birlikte Dökmen'in "Empatik Eğilim Ölçeği" ve "Empatik Beceri Ölçeği", ayrıca İnanç tarafından Türkçeye çevirisi yapılan "Offer Benlik İmajı Envanteri" uygulanmıştır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda, benlik algı yüksek ve düşük olanların empatik eğilim ve empatik beceri puan ortalamaları karşılaştırılmış, ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı t testi ile sınanmıştır. Bulguların değerlendirilmesinde anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre benlik algı düzeyi düşük olan bireylerin empatik eğilim düzeyleri benlik algısı yüksek olanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Laboratuvar bölümünde okuyan öğrencilerin hemşirelik bölümünde okuyan öğrencilere göre empatik beceri düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

SUMMARY

In this research, it has been investigated whether there is a relationship between levels of empathic tendency, empathic skills all the students of the Health Vocational School in Diyarbakır and self-image levels, class levels, the way they prefer profession and the department. For this purpose two groups of the hypothesis have been established as related to empathic tendency levels and empathic skill levels.

150 students attending the Health Vocational School being under the administration of Dicle University Faculty of Medicine located in Diyarbakır have in the research. All of the individuals who took part in the research have been presented Personal Questionnaires, and Dökmen's Empathic Tendency and Empathic Skill Scales also Offer Self-Image Inventory translated by İnanç into Turkish have been applied on them.

In accordance with the aim of the research "t" test has been applied so as the determine whether the difference between the groups is significant. The level of significance of the "t" test has been considered as .05.

According to the research results empathic tendency levels of the individuals whose levels of self-image are low. It has been concluded flat the empathic tendency levels of the individuals whose levels of self-image are low are higher than these of the students levels of self-image are high. It has been found out that the empathic skill levels of the students of the Laboratory Department are higher than these of the students of the Nursing Department.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
SUMMARY	iii
TABLolar LİSTESİ	vi
ÖNSÖZ	vii

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
Amaç	8
Alt Amaçlar	8
1.0 Empatik Eğilime İlişkin Alt Problemler:	8
2.0. Empatik Beceriye İlişkin Alt Problemler:	9
Sayıltı	9
Sınırlılıklar:	10
Tanımlar:	10
Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi:	10

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYINLAR	14
A. Empatiye İlişkin Kuramsal Açıklamalar	14
B. Benlik Algısına İlişkin Kuramsal Açıklamalar	20
İlgili Araştırmalar	23

BÖLÜM III

YÖNTEM	30
Evren - Örneklem	30
Veri Toplama Araçları	31
Empatik Eğilim Ölçeği	32
Empatik Beceri Ölçeği B Formu.....	33
Offer Benlik İmajı Envanteri	34
Kişisel Bilgi Formu	38
Verilerin Toplanması	38
Verilerin Analizi.....	38

BÖLÜM IV

BULGULAR	41
1.0. Empatik Eğilime İlişkin Bulgular	41
2.0. Empatik Beceriye İlişkin Bulgular	45

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM	50
1.0. Empatik Eğilim Düzeyine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu	50
2.0. Empatik Beceri Düzeyine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu	54

BÖLÜM VI

VARGI VE ÖNERİLER	62
KAYNAKÇA	65
EKLER	72

TABLolar LİSTESİ

Tablo No:

Sayfa No:

1. ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRENCİLERİN BAZI DEĞİŞKENLERE
GÖRE DAĞILIMI 31
2. İFADELERİN ÖLÇEKLERE GÖRE DAĞILIMLARI 33
3. BENLİK ALGI DÜZEYİ YÜKSEK VE DÜŞÜK OLAN ÖĞRENCİLERİN
EMPATİK EĞİLİM PUANLARINA İLİŞKİN X, S VE "t" DEĞERİ 42
4. LİSE I. VE LİSE IV. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN EMPATİK EĞİLİM
PUANLARINA İLİŞKİN X, S, t DEĞERİ 42
5. MESLEĞİ İSTEYEREK VE İSTEMEYEREK/ TESADÜFEN SEÇEN
ÖĞRENCİLERİN EMPATİK EĞİLİM PUANLARINA İLİŞKİN X, S, t DEĞERİ 43
6. HEMŞİRELİK VE LABORANTLIK BÖLÜMLERİNDE OKUYAN
ÖĞRENCİLERİN EMPATİK EĞİLİM PUANLARA İLİŞKİN X, S, t DEĞERİ .. 44
7. BENLİK ALGI DÜZEYLERİ YÜKSEK VE DÜŞÜK OLAN
ÖĞRENCİLERİN EMPATİK BECERİ PUANLARINA İLİŞKİN X, S, t DEĞERİ 45
8. LİSE I. VE LİSE IV. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN EMPATİK BECERİ
PUANLARINA İLİŞKİN X, S, t DEĞERİ 46
9. MESLEĞİ İSTEYEREK VE İSTEMEYEREK/ TESADÜFEN SEÇEN
ÖĞRENCİLERİN EMPATİK BECERİ PUANLARINA İLİŞKİN X, S, t DEĞERİ 47
10. HEMŞİRELİK VE LABORANTLIK BÖLÜMLERİNDE OKUYAN
ÖĞRENCİLERİN EMPATİK BECERİ PUANLARINA
İLİŞKİN X, S, t DEĞERİ 50

ÖNSÖZ

Terapötik iletişimin temel koşullarından olan empati, son yıllarda sağlık personeli ve hasta arasındaki iletişim için de gerekli olduğu vurgulanmaktadır. Genel çizgileriyle duygu ve düşüncelerin yansıtılması olarak ele alınan empatik anlayış, tedavi sürecinde iyileştirici bir faktör olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle sağlık personeli yetiştiren Sağlık Meslek Liseleri ve bu okullarda verilen eğitim, özellikle empatik iletişim becerilerini geliştirme açısından önem kazanmaktadır. Bu çalışma ile, Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri çeşitli değişkenler açısından değerlendirilerek, bu okullarda verilen eğitimin empatik eğilim ve empatik becerilerin gelişimine etkilerinin belirginleşeceği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın gerçekleşmesinde bir çok kişinin katkısı olmuştur. Araştırmanın her aşamasında görüşlerinden yararlandığım ve yapıcı eleştirileriyle yardımcı olan tez danışmanım Yard. Doç. Dr. S. Sonay GÜÇRAY'a, yüksek lisans öğrenim süresince araştırma teknikleri konusunda ders ve deneyimlerinden yararlandığım Doç. Dr. Banu İNANÇ'a, yine bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım Yard. Doç. Dr. Turan AKBAŞ'a, başta araştırmanın planlama aşamasında olmak üzere her aşamasında görüşlerine başvurduğum Yard. Doç. Dr. Behçet ORAL'a, empati konusunun değerlendirilmesinde yardımcı olan Prof. Dr. Üstün DÖKMEN'e, istatistiksel uygulamalar sırasında yol gösterici olan Prof. Dr. Ali BALCI ve Arş. Gör. Şener BÜYÜKÖZTÜRK'e, tezin düzeltmesinde ve yazımında yardımcı olan Arş. Gör. Yunus AVANOĞLU ve Uzman Şenol DEMİRCİ'ye, araştırmaya ilişkin ölçeklerin uygulanmasında yardım ve katkılarını gördüğüm Sağlık Meslek Lisesi müdürü ve personeline, ölçeklere cevap vermek suretiyle araştırmanın gerçekleşmesine katkıda bulunan Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerine ve araştırmanın her aşamasında maddî ve manevî desteklerini esirgemeyen, tüm güçlükleri paylaşan aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca görev yapmakta olduğum kurumda bana her türlü imkanı sağlayan Yard. Doç. Dr. Ahmet KANKAL başta olmak üzere bilgi ve katkılarından yararlandığım tüm arkadaşlarıma teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsanı anlamak, onun kişiliğini tanımakla olur. Kişiliğin ne olduğu, nasıl geliştiği binlerce yıldan beri insanların ilgisini çeken bir konu olmuştur. Kişilik sözcüğü günlük konuşmalarımızda sık sık geçer. Fakat, genellikle kişiliğin "mizaç", "karakter" gibi bazı kavramlarla eşanlamda kullanıldığı da görülür. Günümüzde kişiliğin tanımı çok çeşitli şekillerde yapılmaktadır. Psikolojide kişilik, bireyin kendine özgü ve ayırıcı davranışlarının tümü olarak tanımlanmaktadır.

Bireyin düzenli ve mutlu bir yaşam sürdürebilmesi ve toplum içinde bir yer kazanabilmesi sağlıklı bir kişilik gelişimiyle olanaklıdır (Güngör, 1989). İnsan yaşamında son derece önemli rolü olan bu kavramın oluşumu ve gelişiminde etkili olan etmenler çeşitli araştırmalara ve incelemelere konu olmuştur.

Kişilik konusuyla ilgilenen araştırmacılar kişiliğin bir boyutu olan benlik üzerinde de değişik araştırmalar yapmışlardır. Kişiliğin öznel yanı olan "benliğin" bireyin uyumunda çok önemli bir rolünün olduğuna dikkat çekmişlerdir. Benliği bireyin zeka, başarı, yetenek gibi kişilik özelliklerini algılayıp ifade edilmesi olarak tanımlanmıştır.

Bazı kuramcılar benlik kavramına sosyal çevrenin etkilerine ağırlık vererek yaklaşmakta iken, bazıları da fenomenolojik yaklaşıma, yani bireyin kendini nasıl

algılayıp tanımladığına önem vermektedirler. Baymur (1978) benliğin bireyin kendi özelliklerine, yeteneklerine, değer yargılarına, emel ve ideallerine ilişkin kanıları içerdiğini belirtmektedir.

Başkalarını ve kendini anlama arzusu, kişinin kendi varoluşsal yalnızlığını yansıtması, gelişimsel olarak başarılımış bağımsızlık ve bireyin kendini ayrı bir varlık olarak algılamasıdır (Offer, Ostrov, Howard, 1981). Rogers(1951)'a göre benlik kavramı, bireyin kendini algılamasını, kendisinin diğer insanlarla olan ilişkilerine ait algılarını ve bütün bu algılara verilen değerleri içerir.

Algılanan benliğin beğenilip benimsenmesi sonucu da öz-saygı oluşur (Yörükoğlu, 1985). Bireyin kendi kendini değerlendirerek kendini değerli bulması anlamında kullanılan öz-saygı, benliğe karşı geliştirilen önemli bir tutumu ifade etmektedir.

Son yıllarda psikolojide, özellikle danışma psikolojisinde üzerinde en çok durulan kavramlardan birisi de "empati"dir. Gerek psikolojik danışmada, gerekse psikoterapide empati vazgeçilmez bir unsur olarak yerini korumaktadır. Danışman-danışan ya da terapist-hasta ilişkisinin temel olarak iletişime dayalı olması ve iletişimin de tüm insanların günlük yaşamlarında zorunlu olarak kullanılmak durumunda buldukları bir süreç olması empatinin önemini artırmaktadır.

Danışman-danışan ilişkisinde olduğu gibi gerçekte tüm kişilerarası ilişkilerin birincil özelliği etkili iletişimdir. Etkili bir iletişimde bulunabilmek için kişilerin en azından belli bir düzeyde empatik olmaları zorunludur (Pişkin, 1989).

İnsanlar, anlaşılmayı ve kendilerinden hoşlanılmasını arzu ederler. Duygu, düşünce, istek ve ihtiyaçlarını anlatmak için sözcüklerden yararlanırlar. Sözcüklerdeki anlam ve verilmek istenen bilginin dışında her insanın sözcüklere

yansıttığı duygusal bir yük vardır. İnsanlar ses tonu, jest, mimik ve hareketleri ile söylediklerinin gerçek anlamını aktarır (Tanrıdağ, 1992).

Bazen, insanların ne hissettiklerini anlamak gerçekten zordur; çünkü kendilerine sorulamaz. Çoğu kez insanlar ne hissettiklerini söylemek istemezler, söylemek isteseler bile bunları çoğunlukla kendileri de pek bilmezler. Bu durumlarda kişilerin bedenlerinin ortaya koyduğu belirtilere bakarak o anda nasıl bir duygu içinde oldukları anlaşılabilir. Bunun için duyarlık kazanmak önemlidir (Cüceloğlu, 1995).

Literatür incelendiğinde empati kavramının farklı yazarlar ve kuramcılar tarafından farklı şekillerde tanımlandığını, hatta aynı kuramcıların bu kavrama yükledikleri anlamın da zamanla değişikliğe uğradığını görmekteyiz. Günümüzde empatinin en fazla kabul gören tanımlardan birini yapan Rogers'a göre empati; danışmanın, kendini danışanın yerine koyarak, onun fenomenolojik dünyasına girmesi, onun hissettiklerini hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecidir (Roger, 1970). Yapılan bu tanımda görüldüğü gibi empatinin iki yönü vardır. Mesajı veren kişinin söylediklerini anlam bakımından anlamak, duygularının ne anlama geldiğini hissetmek ve bu durumu ona iletmek (Voltan-Acar, 1989).

Görüldüğü gibi empatinin sözkonusu olması, kişilerarası iletişim ortamını zorunlu kılmaktadır. Sağlıklı bir iletişimin olmadığı bir ortamda insanların birbirlerini anlamaları çok zor olduğu gibi duygularının da karşıya yansıtılması mümkün değildir. Dolayısıyla sağlıklı bir iletişimin olmadığı bir ortamda empatiden söz etmek de olanaksız olmaktadır.

Terapötik ilişkide ve kişilerarası ilişkilerde, bulunması gereken temel koşullar Rogers (1961) tarafından empati, saygı ve saydamlık olarak saptanmış, Berenson ve Carkhuf (1967) bu koşullara somutluğu eklemişlerdir (Akt.: Voltan-Acar, 1989).

Berger (1984), terapötik iletişimin temel koşullarından olan empatinin danışanın duygularını, güvensizlik ve çeşitli korkular duymadan ifade edebileceği bir atmosfer yaratma amacına hizmet etmesi gerektiğini belirtmektedir. Bununla birlikte, ruhsal tedavi sürecinde duygu ve düşüncelerin yansıtılmasının yararlı olacağını belirterek; genel çizgileri ile duygu ve düşüncelerin yansıtılması olarak ele alınan empatik anlayışı, ruhsal tedavi sürecinde iyileştirici bir faktör olarak kabul eder (Akt.: Tanrıdağ, 1992).

Danışman-danışan veya terapist-hasta ya da genel olarak insan ilişkilerinde empatik olmanın önemi çok sayıda yayın ve araştırmada vurgulanmaktadır.

Rogers ve arkadaşları (1967), danışman-danışan ilişkisinde danışman/terapistin empatik oluşunun etkisini belirtmektedirler. Halkides (1958), empati düzeyi yüksek olan danışmanların hastalarının danışma sürecinden daha çok yararlandıklarını; Rogers ve Gendlin (1967) ise, hastalara yüksek düzeyde empatik olarak yaklaşan terapistlerin hastalarının hastaneden daha kısa sürede çıktıklarını belirttiktedirler. Horowitz (1969), empati düzeyi yüksek olan danışmanların danışanlarca daha sıcak, arkadaşça ve tutarlı olarak değerlendirildiklerini; danışmanların danışana daha hoşgörülü yaklaşabildiklerini ifade etmektedir (Akt.: Yıldırım, 1992).

Sağlıklı iletişim temelini oluşturan öğelerden olan karşısındaki insanı dinleme, anlama ve geri bildirme, sağlık personeli ve hasta arasındaki iletişim için de gereklidir. Sağlık hizmetlerini bir ekip olarak sürdüren sağlık personeli genel olarak doktor ve yardımcı sağlık personeli olmak üzere iki kategoriye ayrılır. Yardımcı sağlık personeli hemşire, ebe, sağlık memuru, laboratuvar teknisyeni ve çevre sağlık teknisyeni olup, bunlar arasında hemşireler önemli bir

konuma sahiptirler. Çünkü hastaların sorunlarını anlamada, sağlık sorunlarının tedavisinde doktorlardan sonra hemşireler önemli rol oynamaktadır.

Hemşirelerin mesleğinde başarılı olması için disiplinli olması gerekir. Acil durumlarda paniğe kapılmamalı, hareketleri bilgili, ölçülü ve yapıcı olmalıdır (Şentürk, 1990). Orlando'ya göre hemşire, hastanın gereksinimlerini karşılayabilmesi ve sıkıntısını ortaya koyması için, onun davranışının ne anlama geldiğini ifade etmesine yardımcı olmalıdır. Hastanın sıkıntısını belirlerken; davranışın arkasındaki asıl "anlamı" hastanın ifade edebilmesi için ilk girişimi yapmalıdır. İlgi, yakınlık, beğenme ve yardım isteği istendik duygulardır. İstenmeyen duygular ise olumsuz ifadeler, öfke, hiddet, başkasını beğenmeme, can sıkıntısı, sabırsızlık vs.dir. Hemşire hastalara istenmeyen duygular içinde davranmamalıdır (Akt.: Yaşar, 1993).

Hemşirelik hizmetinde bilgi ve beceri son derece önemlidir. Ancak bu bilgi ve beceri olumlu duygular ile beslenmezse, hizmet amacına ulaşamaz. Gülümlü, nazik, sevgi dolu, yapıcı, merhametli, bencil davranmayan ve affedebilme gibi güzel duygu ve huylara sahip, bilgili ve becerili bir hemşirenin hizmeti tedavideki olumlu yöndeki etkisi tartışılmaz. Hemşire hastanın içinde bulunduğu durumu, kendisini hastanın yerine koyarak anlayabilir (Yaşar, 1993).

Wolberg (1988), hastanın duygularını anlayıp, ifade etmeye gayret gösteren sağlık personelinin empatik iletişiminin önemini tartışılmayacağından söz etmektedir (Akt., Tanrıdağ 1992). Karşısındaki insanın yüz ifadesine, konuşma tarzına, iletişimin içeriğine, fiziksel görünüşüne ve vücut hareketlerine dikkat eden ve "Eğer hastanın yerinde olsam ne hissederdim? " sorusunu kendine sorabilen sağlık personeli empatik davranıyor demektir.

Bazı hastalıklar dilde kavrayış ve anlam bozuklukları meydana getirebilir. Bu durum ciddi iletişim bozukluğuna neden olmakta ve ilgili sağlık

personelinin hastayı anlaması zorlaşmaktadır. Bu durumda sağlık personeli sözsüz iletişimi de kapsayan empatik yöntemle hastanın iç dünyasına girerek onu anlamaya çalışır.

Hastanedeki hastalar aile ve arkadaşlarından ayrılmış, ev ortamından çok farklı bir ortamda yaşamaktadır. Bu nedenlerle tedaviden geri çekilme, sıkıntı ve endişe içerisinde olabilirler. Tedavi sürecinde iyileştirici bir faktör olarak kabul edilen empati, böyle durumlarda kullanılmadığında tedavi süresinin uzama olasılığı yüksektir. Tanrıdağ (1992), empatik ilişkinin azalmasının sağlık personeli ile hasta arasındaki mesafeyi ve hastanın tedaviyi reddetme oranını artıracığını söylemektedir.

Sağlık Bakanlığı (1991) hemşirenin görevini şu ana başlıklar altında belirlemiştir.

1. Tedavi edici sağlık hizmetleri
2. Koruyucu sağlık hizmetleri
3. Eğitim
4. Yönetim

Hemşire, tedavi edici sağlık hizmetlerini verirken hastanın fizyolojik, psikolojik ve sosyo-ekonomik gereksinimlerini dikkate alarak, hastanın kabülünden taburcu oluncaya kadar geçen süre içinde tüm işlevlerini yerine getirir. Hemşire tüm bu işlevleri yerine getirirken hastayı olduğu gibi kabul eder, sözel olmayan davranışlarla yakınlık gösterir. Teşhis işlemlerinin uygulanmasında; hastanın duygu, endişe ve korkusunu paylaşmada, hasta yakınlarının endişelerinin azaltılmasında, hasta hakkında, hasta ve yakınlarına açıklayıcı bilgi verilmesinde yardımcı olur.

Hemşire, koruyucu sağlık hizmetleri verirken, doğum öncesi ve sonrası ana sağlığının izlenmesi, çocuğun bakımı, aşılama, beslenme, büyüme ve gelişiminin izlenmesi, toplumsal ve bireysel sağlık eğitimi ve danışmanlık gibi işlevleri yerine getirir.

Hemşirenin eğitime ilişkin işlevleri ise, hizmet-içi eğitim programlarını düzenlemek ve uygulamak, göreve yeni başlayan personelin hastaneye uyumunu sağlamak, çalıştığı kurumda staj yapan hemşire öğrenciler varsa onların eğitimine ve pratik öğrenmelerinde yardımcı olmak ve onlarla işbirliğine girmektir.

Hemşirenin yönetim görevi ise, hastane ve diğer sağlık kuruluşlarında kurallar hakkında hastayı ve yakınlarını rahatsız etmeyecek bir şekilde bilgi vererek, hastane ve sağlık kuruluşlarındaki uyumlarını sağlamaktır.

İşte, hemşirelerin bu işlevleri yerine getirebilmeleri için belli bir düzeyde empatik tutum içerisinde olmaları veya kazanmaları gerekmektedir. Dolayısıyla hemşirelik mesleği empatiyi zorunlu kılmaktadır. Ayrıca hemşirenin yukarıda belirtilen işlevleri etkili bir biçimde yerine getirebilmesi, hemşirelik mesleğinin seçimini ve eğitimini önemli kılmaktadır.

Yapılan araştırmalara göre benlik algı düzeyi yüksek olan bireylerin öz-saygı düzeyi de yüksek çıkmaktadır (Dinç, 1992). Yapılan diğer araştırmalara göre de öz-saygı düzeyi yüksek olan bireylerin kendine güven, iyimserlik, başarıya isteği, zorluklardan yılmama gibi olumlu ruhsal niteliklerin yanısıra, kendilerini saygı ile ve kabul edilmeye değer, önemli ve yararlı kişiler olarak algılama eğiliminde olduklarını göstermektedir (Güngör, 1989). Ayrıca araştırmacılar böyle kimselerin rahat, esnek, yeni düşüncelere açık, kişilerarası ve grup içi ilişkilerde başarılı aktif ve girişken olduklarını vurgulamaktadırlar.

Hemşirelerde bulunması gereken özelliklerle yukarıda saydığımız özellikler birbirlerine paralellik göstermektedirler. Dolayısıyla benlik algı düzeyi

yüksek olan hemşirelik öğrencilerinin empati düzeylerinin de yüksek olacağı düşünülmektedir. Yani kişinin duygu ve düşünceleri, sosyal ilişkileri, aile ilişkilerini algılayış biçimi ve uyum yapma yeteneğinin empati düzeyini etkileyeceği varsayılarak böyle bir araştırmaya gerek duyulmuştur.

Ayrıca sağlık personelinin kişiliği kadar, yetişmiş olduğu eğitim programlarının niteliği de hasta ile olan iletişimini etkilemektedir (Tanrıdağ, 1992). Bu nedenle hemşirelerin yetişmiş oldukları eğitim programlarının empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri üzerindeki etkisinin bilinmesi önem taşımaktadır.

Türkiye'de hemşirelik hizmeti beklenen düzeyde yürütülmemektedir (Yaşar, 1992). Ancak soruna ışık tutacak çalışmaların da eksikliği göze çarpmaktadır. Buradan hareketle böyle bir araştırmaya gereksinim duyulmuştur.

Amaç

Bu çalışmanın amacı; Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerini, benlik algısı, sınıf düzeyi, mesleği tercih şekli ve bölüm değişkenleri yönünden incelemek, sağlık elemanlarının yetiştirilmelerine yönelik eğitim programlarının bazı yönlerine ilişkin veri toplamaktır.

Alt Amaçlar

1.0 Empatik Eğilime İlişkin Alt Amaçlar

1.1. Benlik algı düzeyleri yüksek ve düşük olan Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri arasında fark var mıdır?

1.2. Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri sınıf düzeylerine göre farklılık göstermekte midir?

1.3. Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri mesleği tercih şekline göre farklılık göstermekte midir?

1.4. Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri bölümlerine göre farklılık göstermekte midir?

2.0. Empatik Beceriye İlişkin Alt Amaçlar

2.1. Benlik algı düzeyleri yüksek ve düşük olan Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri arasında fark var mıdır?

2.2. Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri sınıf düzeylerine göre farklılık göstermekte midir?

2.3. Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri mesleği tercih şekline göre farklılık göstermekte midir?

2.4. Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri bölümlerine göre farklılık göstermekte midir?

Sayıtlı

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarına öğrencilerin içten yanıt verdikleri ve araçların öğrencilerin gerçek durumlarını yansıttığı kabul edilmiştir.

Sınırlılıklar

1. Araştırma bulguları Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerine genellenebilir.
2. Benlik algı düzeyleri, empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri, kullanılan ölçme araçlarının ölçtüğü kapsam ile sınırlıdır.

Tanımlar

Empatik Eğilim: Kişilerin, günlük yaşamlarındaki empati kurma potansiyelidir. Empatik eğilim, empatik iletişim becerisini etkileyen bir özelliktir (Dökmen, 1988).

Empatik Beceri: Kişilerin çevrelerindeki insanların algılarını, düşüncelerini, duygularını ve tutumlarını doğru olarak anlaması ve geri bildirim verebilmesidir (Dökmen, 1988).

Benlik Algısı: Bireyin kendini algılama şekli olup, birey tarafından kendine atfedilen tüm algılar, düşünceler ve duygulardır (Offer, 1981).

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

İnsanın psiko-sosyal bir varlık olma özelliği; onun diğer insanlarla beraber olma zorunluluğunu getirmektedir. Diğer insanlarla hiç ilişkisi olmayan bir insan düşünülemez. Bireyin mutlu ve düzenli bir yaşam sürdürebilmesi ve toplum içinde bir yer kazanabilmesi diğer insanlarla etkili ve sağlıklı iletişim kurma yeteneğine bağlıdır.

Bir kişinin, sağlıklı bir kişiliğin yanında iletişim becerisi de geliştirmesi gerekir. İnsanların çoğu, doyumlu bir yaşam gerçekleştirme çabası içindedir. Doyumlu yaşamı gerçekleştirme yönünde en önemli araç ise iletişimdir (Cüceloğlu, 1995).

İnsanlar anlaşılmayı ve kendilerinden hoşlanılmasını arzu ederler. Duygu, düşünce, istek ve ihtiyaçlarını anlatmak için sözcüklerden yararlanırlar. Sözcüklerdeki anlam ve verilmek istenen bilginin dışında, her insanın sözcüklere yansıttığı duygusal bir yük vardır. İnsanlar ses tonu, jest, mimik ve hareketleri ile söylediklerinin gerçek anlamını aktarırlar (Tanrıdağ, 1992).

Bazen, insanların ne hissettiklerini anlamak gerçekten zordur; çünkü kendilerine sorulamaz. Çoğu kez ne hissettiklerini söylemek istemezler, söylemek isteseler bile bunları çoğunlukla kendileri de bilmezler. Bu kişilerin bedenlerinin ortaya koyduğu belirtilere bakarak o anda nasıl bir duygu içinde oldukları anlaşılabilir. Bunun için duyarlık kazanmak gerekir (Cüceloğlu, 1995).

Sağlıklı iletişimin olmadığı bir ortamda kişilerin birbirlerinin duygularını anlamalarına olanak olmadığı gibi, bunun doğru olarak karşıya aktarılması da mümkün değildir (Pişkin, 1989). Sağlıklı iletişimin temelini oluşturan öğelerden olan karşısındaki insanı dinleme, anlama ve geri bildirim verme sağlık kuruluşlarında çalışan personel için de gerekli olduğu gibi, bu konuda da beceri kazanmaları gerekmektedir.

Sağlık personeli ile hasta arasında uygun iletişim en önemli basamaktır. Güvenli bir ilişki, hastanın duygularını ve endişelerini paylaşmasını kolaylaştırır. Önyargısız, kabullenici ve empatik tutum hastanın sıkıntılarını ifade etmesine ve uyumuna yardımcı olur (Özkan, 1993).

Hastalar genellikle sağlık personelinin etkili iletişim kurmadaki yeteneklerine önem vermektedirler (İnanç, 1990). Bu konuda hastalardan ve hasta

yakınlarından gelen en büyük şikayetler, sağlık personelinin özellikle hemşirelerin hastayla olan iletişimindeki bozuklukların giderek arttığı yönündedir.

Hastaya destekleyici psikolojik yardım sunarken güven verme, bilgilendirme, açıklama, temel bir araştırmadan sonra sorunlar ile başa çıkmada yol gösterme ve yönlendirme sağlanmalıdır (Özkan, 1994). Hastaya yardımcı olmak durumunda olan tedavi ve bakımında önemli rol alan her uzman özellikle hemşireler, hastanın öz güvenini ve kendisine saygısını destekleyici mevcut gücünü kullanmayı cesaretlendirici bir tutum içerisinde olmalıdır.

Görüldüğü gibi ekip çalışmasına dayanan sağlık hizmetlerinde çalışan hemşirelerin belli beceri ve davranışları kazanmış olmaları gerekir. Etkili iletişim için gerekli olan beceri ve koşullar arasında empati, yakından ilgilenme ve koşulsuz kabul sayılabilir. Bu beceri ve koşullar arasında ilk sırada yer alan empati, hemşirelerin hastalarla öznel ve nesnel ilişkilerin kurulmasında önemli rol oynar. Bu nedenle sağlık hizmetlerinde çalışacak olan Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin özellikle hemşire adaylarının empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerinin ne ölçüde olduğu sorusu akla gelmektedir.

Ayrıca kişiliğin önemli bir boyutu olan benlik algısının empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerini etkileyeceği düşünülmüştür. Bu konuda ülkemizde benlik algısının ve benliğe ait unsurların, empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerine olan etkisini konu alan bir araştırmaya literatürde rastlanmamıştır. Bundan dolayı bu araştırmada benlik algısının yani kişinin kendini psikolojik, sosyal, ailesel ve uyumsal yönden nasıl algıladığının empatik eğilim ve empatik beceri düzeyine olan etkisi araştırmaya değer görülmüştür. Araştırma sonuçlarının benlik algısının empatik eğilim ve empatik beceri düzeyini etkileyeceği konusundaki boşluğu doldurabileceği ümit edilmektedir.

Sağlık personelinin özgeçmiş ve kişiliği kadar yetişmiş olduğu eğitim programlarının niteliği de hasta ile olan iletişimini etkilemektedir (Tanrıdağ, 1992). Hemşirelerin yetişmiş oldukları eğitim programlarının empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri üzerindeki etkisinin bilinmesi, hemşirelik eğitimi yönlendirici bir katkısı olabilir. Ayrıca bu konuda gözlenen yetersizliklerin giderilmesine ve insana yönelik yardım meslek elamanlarını yetiştiren benzeri programlardaki içeriğin düzenlenmesine, eğitimin kalite ve süresinin yeniden gözden geçirilmesine katkıda bulunacak verilerin elde edilmesini sağlayabilir.

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYINLAR

Bu bölümde, empati ve benlik algısı konusunda bugüne kadar ortaya konmuş görüşler ile yurtdışı ve yurtiçinde yapılmış araştırma sonuçları ele alınmıştır.

A. Empatiye İlişkin Kuramsal Açıklamalar

Empati, bugün psikiyatride ve psikolojide adından sıklıkla söz edilen önemli bir kavramdır. Gerek psikiyatride gerekse psikolojinin çeşitli dallarında, özellikle klinik ve sosyal psikolojide, gelişim, danışma, okul ve iletişim psikolojisi alanlarında, empati ile ilgili çeşitli araştırmalar yapılmış, bu konuda büyük bir bilgi birikimi ortaya çıkmıştır.

Empati teriminin iki atası vardır; bunlar Almanca'daki "einfühlung" ve eski Yunanca'daki "empathia" terimleridir. Einfühlung kavramını ilk olarak 1897'de Lipps, bir insanın, kendisini karşısındaki bir nesneye -örneğin bir sanat üzerine yansıtması, kendini onun içinde hissetmesi ve bu yolla o nesneyi kendi içine alarak anlaması anlamında kullanılmıştır (Sharma, 1992). Lipps daha sonraları nesnelerin yanısıra insanların algılanması sırasında einfühlung'un ortaya çıkabileceğinden söz etmiştir. 1910 yılında Titchener, einfühlung terimini, eski

Yunanca'daki empatheia teriminden yararlanarak İngilizce'ye "empathy" olarak tercüme etmiştir (Sharma, 1992).

Psikoanalitik teori çerçevesinde empati yardımıyla bir kişinin diğer bir insanın duygularını, deneyimlerini anlaması ve empati kurulan kişinin bakış açısını duygusal bir düzene oturtması sağlanabilmektedir. Benlik psikolojisinde ise empati, gerekli transferlerin oluşması ve tedavi için iyileştirici güç olarak önemlidir (Tanrıdağ, 1992).

Adler, empati terimini doğrudan kullanmamış olmakla beraber ekolü içinde yer vermiştir. Bireysel psikoloji ekolünde terapistin dikkati, danışanın öznel olarak gözlenebilen tepkileri üzerinde odaklaşır. Barrett-Lennard (1981)'in anlattığına göre danışman, danışanın olayları nasıl algıladığını, kendini ve diğer insanları nasıl değerlendirdiğini, inançlarını, amaçlarını, duygusal sıkıntısının niteliklerini araştırır. Bu amaçla danışman bir yandan danışanın kendisine anlattığı olayları değerlendirir, bir yandan da danışanın tedavi odasındaki duygusal tepkilerini, kendisini onun yerine koyarak sezgi yolu ile iki yönlü olarak anlamaya çalışır. Adler'in başkasının gözleri ile görmek, başkasının kulağı ile duymak, başkasının kalbi ile hissetmek şeklindeki açıklaması, empatinin anlamının gelişmesine etki etmiştir (Akt. :Tanrıdağ, 1992).

Empati teriminin doğrudan kullanmamakla birlikte, Horney'in kuramında da empati kavramı vardır. Tedavi sürecinde danışman danışanın anlattıklarının yanında, anlatma esnasındaki davranışlarına ve ses tonuna da dikkat etmelidir. Bunun için danışman, eğitim ve uygulama yönüyle bu konuda beceri kazanmış olmalıdır. Danışman, bir diğer insanın, kendine özgü dünyasını imgeleme yoluyla, hissedebilmeye alışkın olmalıdır. Bu, danışmanda bulunması zorunlu niteliklerdendir (Akt.: Geçtan, 1981).

Sullivan empati yerine katılımcı gözlem terimini kullanmıştır. Terapistle hasta arasındaki ilişki, iki insanın etkileşimi olduğuna göre karşılıklıdır, katılım gerektirir. Bir insanı anlamak, onu karşıdan gözleyerek, sezgi yoluyla yaşamakta olduğu durumu "kendi içimizde" canlandırmaya çalışmakla gerçekleşebilir (Akt.: Corey, 1982).

Varoluşçu tedavi sürecindeki yaşantılar, empati kavramıyla bağlantılıdır. Terapistin, danışanı anlayabilme ve ona yardımcı olabilmesinin tek yolu tedavi seansları sırasında danışanın yaşamının bir parçası durumuna gelmek, danışana yön veren değerleri ve bunları nasıl kullandığını anlamaya çalışmaktır. Bu amaçla terapist, danışanın duygu, düşünce ve algılama biçimlerini anlamaya çalışmalıdır. Terapistin danışanı ile düşünce-duygu-algılama düzeylerinde bir iletişim kurabilmesi ile terapötik anlayış gerçekleşir. Varoluşçu tedavi ilişkisinde terapist, yalnızca danışanın anlattıklarına değil, nasıl anlattığına ve o anı nasıl yaşadığına dikkat etmelidir. Empati sürecinde terapistler, derinlemesine terapötik ilişkinin bir yolu olarak danışanların tepkilerini paylaşırlar (Corey, 1982).

Byrnes ve Yamemoto (1981)'ya göre empatik anlayışla etkin dinleme ile birlikte oluşan belli fiziksel karakterler önemli görülmektedir. Doğrudan göz teması, baş ile onaylama, ılımlı, yumuşak bir ses tonu ve kontrollü yüz ifadesi fiziksel hareketler olarak sayılabilir. Empatinin algılanmasında danışmanın sözel olmayan iletişiminin, sözel mesajlardan daha güçlü olduğunun fark edilmesinden sonra, bu beceriler dikkate alınmaktadır (Akt.: Tanrıdağ, 1992).

Günümüzde "empati" denildiğinde akla Carl Rogers ve onun konuya ilişkin çalışmaları gelir. Psikoterapi alanında empatik becerisi ile ünlenmiş Rogers'in adı ile empati kavramı, adeta özdeş hale gelmiştir.

Meslek yaşamı boyunca empatiyi çeşitli şekillerde tanımlamış olan Rogers'in 1970'li yıllarda ulaştığı empati anlayışı, bugün çoğunluğun üzerinde

uzlaştığı bir tanıma dönüşmüştür. Katı bir nitelik taşımayan söz konusu tanım, genel çizgileri ile şöyledir: Bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısı ile bakması, o kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecine "empati" adı verilir (Rogers, 1983).

Yukarıdaki empati tanımı üç temel ögeden oluşmaktadır. Bir insanın karşısındaki bir kişi ile (özellikle bir terapistin/danışmanın karşısındaki hasta/danışan ile) empati kurabilmesi için gerekli olan bu öğeleri şöyle sıralayabiliriz (Dökmen, 1995).

- a- Empati kuracak kişi, kendisini karşısındakinin yerine koymalı, olaylara onun bakış açısı ile bakmalıdır. Başka bir söyleyişle, empati kurmak isteyen kişinin, karşısındaki kişinin fenomenolojik alanına girmesi gereklidir.
- b- Empati kurmuş sayılmamız için, karşımızdaki kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamamız gerekmektedir. Karşımızdaki yalnızca duygularını ya da yalnızca düşüncelerini anlamış olmak yeterli değildir.
- c- Empati tanımındaki son öge ise, empati kuran kişinin zihninde oluşan empatik anlayışın, karşıdaki kişiye iletilmesi davranışdır. Karşımızdaki kişinin duygularını ve düşüncelerini tam olarak anlasak bile, eğer anladığımızı ona ifade etmezsek empati kurma sürecini tamamlamış sayılmayız.

Empati, en iyi şekilde danışandan hız alan yaklaşımda açıklanmıştır (Voltan-Acar, 1989). Danışan merkezli terapide bütün psikolojik danışma teknikleri empatiden hız almakta veya onunla bütünleşerek hümanist insan yaklaşımının odak noktasını oluşturmaktadırlar. Bu insancıl özelliği ile empatik ilişkiler yüz-yüze ve insan-insana ilişkilerde ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan, hümanist perspektif ve Rogers'in düşünceleri başka yaklaşımlara da malzeme

sayılabilecek türde psikolojik danışma ortamına değişik boyutlar kazandırmıştır (Özbay, 1994).

Kısaca özetlemek gerekirse Rogers, empatiyi, sosyal duyarlılık olarak tanımlamıştır. Sosyal duyarlılığa sahip olan bireylerin empatik olabilecekleri ve empatiyi öğrenebileceklerini ifade etmiştir. Empatinin doğasına bakış açısı: Danışana yargılamadan yaklaşılması, duygu ve düşünce çerçevesinde geçici olarak onun hayatının yaşanması, danışanı anlama ve anlaşıldığı mesajını danışana ileterek, yeni bir bakış açısı getirmesi ile kendisini tanıma ve kabul etmesini sağlarken yalnız olmadığını hissetmeyi içermektedir.

Empati teriminin tarihsel gelişimi aşağıdaki gibi özetlenebilir (Dökmen, 1995). 1950'lerin sonlarına kadar empati bilişsel nitelikli bir kavram olarak ele alınmıştır. Bir insanın karşısındaki insanı tanınması, kendisini onun yerine koyarak onun özellikleri hakkında bilgi sahibi olması anlamında kullanılmıştır. 1960'lı yıllarda ise empatinin duygusal yönü vurgulanmış, ancak bilişsel yönünün gerekli ama empati için yeterli olmadığı belirtilmiştir. Empatide asıl olanın, karşısındaki gibi hissetmek olduğu üzerinde durulmuştur. 1970'li yıllarda empati, birinin belirli bir duygusunu anlama ve bu duyguyu ona iletme olduğu üzerinde durulmuştur.

Empati ile karışan bazı kavramlar ve yanlış kullanılan bazı durumlar vardır. Empati, sık sık sempati, iyi davranma ve onaylama ile karışmaktadır. Konuyla ilgili yapılan yayınlarda, sempati ve empati kavramları arasındaki farklar belirtilmiştir. Ancak, çeşitli yayınlarda sempati ve empati arasındaki benzerlik ve farklılıklara ilişkin yapılan tanımlar arasında tam olarak tutarlılık bulunmamaktadır (Dökmen, 1995).

Empati ve özdeşim eşitliğindeki tereddütler bireyin, çatışmalı durumlarından ve kişisel ihtiyaçlarından doğar. Özdeşim içindeki terapist,

danışanın bakış açısını kaybeder, özdeşimleri çerçevesinde değerlendirmeler yapar; yani kendi yaşantıları doğrultusunda yanlı olur (Tanrıdağ, 1992).

Empati ve içtenlik kavramları, birbirleriyle yakın ilişkili durumdadırlar. Empatik anlayış, danışanın iç dünyasına girerek, bunu kendi içinde yaşaması, içtenlik ise bunu yaparken aynı zamanda kendi yaşantısını algılamak için de çaba sarfetmesidir (Geçtan, 1981).

Empati ve sezgisel tanı birbirlerinin karşıtıdır. Sezgisel tanı; bir kimsenin ihtiyaç ve yönelimlerini ortaya çıkarma, çözüm formüle etme yeteneği ile ilgilidir. Yaşantıyı gözleme ve gözleneni yorumlama söz konusudur, yaşantıya bilinçli olarak katkı yer almamaktadır (Akkoyun, 1982).

Literatür incelendiğinde empati eğitiminin hemen herkese yararlı olabileceği, fakat özellikle belirli alanlarda çalışan kişilerin bu tür bir eğitime ihtiyaçları bulunduğu ısrarla vurgulanmıştır. Empati eğitiminden yararlanabileceğine inanılan gruplar arasında öğretmenlere, sosyal çalışmacılara, psikiyatlislere, psikologlara, hemşirelere ve danışmanlara empati eğitiminin verilmesinin son derece önemli olduğu düşünülmektedir.

Gerçekte empatik anlama becerisinin öğrenilmiş bir davranış özelliği taşıyabilmesi tartışılır bir konudur. Bu özelliğin bir kişilik özelliği olarak bütün terapist adaylarında istenilen düzeyde gerçekleşmesi oldukça zordur. Danışmaya temel teşkil etme açısından danışman eğitiminde bu yönde beceri kazandırılması bir zorunluluktur. Fakat bunun ne oranda başarıldığı ve başarılabilceği kesin olarak ortaya konulmamıştır. Yapılandırılmış empati beceri modelleri yanında, psikolojik danışma eğitiminde danışman adayının terapiye gitmesi; empatik beceri geliştirme açısından da önemlidir. Gerçek bir problemle danışma ortamında, danışan olarak içgörü kazanması duyarlılığı anlama açısından tutarlı görülmektedir. Empatik beceri eğitimi didaktik yollarla veya model oluşturmakla

gerçekleştirilebilir (Birk, 1972;Payne, Weiss ve Kapp, 1992). Bu durum rol almaktan öteye davranış bütünlüğü içerisinde, danışmana gerekli olan empati becerisinin bir model veya bir kalıp oluşturularak öğretilmesidir (Dalton, Dundblad ve Hylkert, 1973). Empatik beceri geliştirme kişinin kognitif fonksiyonelliğinden ziyade duygusal duyarlılığı ile ilişkili bulunmuştur (Gantt, Billingsley ve Giordano, 1980).

B. Benlik Algısına İlişkin Kuramsal Açıklamalar

Son yıllarda davranışı etkileyen güçlü bir faktör olarak benlik kavramı, davranış bilimcileri tarafından inceleme konusu olmuştur. Bazı kuramcılar benlik kavramına sosyal çevrenin etkilerine ağırlık vererek yaklaşmakta iken, bazıları da fenomenolojik yaklaşıma, yani bireyin kendini nasıl algılayıp tanımladığına önem vermektedirler. Ancak son yıllarda bireyin kendini ve sosyal çevresini algılamasının eşit ölçüde öneme sahip olduğu görüşünde birleşilmektedir. Benlik kavramı bireyin kendi özelliklerine, yeteneklerine, değer yargılarına, emel ve ideallerine ilişkin kanıtları içerir (Baymur, 1978).

Benlik kavramı ile sistemli olarak uğraşan ilk psikolog William James'tir. James' a göre maddi, sosyal ve ruhsal öğelerden oluşan benlik, ferdin bildiği, gördüğü ve düşündüğü şeylerin tümüdür. Bütünüyle bilinçli bir fenomendir. Maddi benlik kişinin kendisine ait olan her şeydir. Sosyal benlik, kişinin sosyal yaşamı içinde taktığı pek çok maskeye uygun davranmasıdır. Ruhsal benlik ise öznedir, insanın kendisini nasıl değerlendirdiğini ve nasıl algıladığını belirler (Tan, 1970).

Cooley, James'den sonra benlik kavramına yaklaşan en önemli kişi olmuştur. Cooley benlik kavramını sosyolojik açıdan inceler. Ona göre insan

kendisini diğerklerinin görüp tanımladığı gibi tanımlar. Böylece ortaya "ayna benlik" kavramı çıkar. Ayna benlik üç temel unsurdan oluşur. 1) Kişinin başkalarının nasıl algılandığına ilişkin tasarımı. 2) Başkalarının kişinin bir davranışı hakkında vardığı yargının onda yarattığı tepki. 3) Benliğe ait geliştirilen gurur duyma, utanma gibi duygular (Öner, 1982).

Mead de benlik kavramını sosyolojik açıdan incelemiş ve benliğin sosyal bir yapıya sahip olup, sosyal yaşantılar sonucu oluştuğunu, bireye benliği toplumsal grubun kazandırdığını bildirmiştir. Ona göre birey başkalarının kendisine gösterdikleri tutumların ışığında kendisi hakkında düşünmeye başlar. Bu yolla da kendi öz bilincine varır ve toplumsal bir benlik edinir (Akt.: Onur, 1987).

Benlik kavramı konusunda diğerk bir yaklaşım da Freud'la başlayan psikonalitik kuramdır. Psikoanalitik kurama göre benlik id, ego ve süper egoyu içeren bir yapıdır. Genel olarak bu kuramda benlik ve ego ayrımı kesin çizgilerle yapılmıştır.

Adler, benliği yaratıcı bir güç olarak görmüştür. Bütünleşmiş ve bağdaşıklık sağlamış yaratıcı ben, kişiliğin öncüsüdür. Temelde yaratıcı benlik kavramı, bireyin kendi kişiliğinin yaratıcısı olduğu görüşünü kanıtlar (Akt.: Dinç, 1992).

Allport, çağdaş psikolojide benliğin önemini vurgulamış ve insanların maksatlı, akılcı ve geleceğini arzuları doğrultusunda çizebilen varlıklar olduğunu savunmuştur. Benlik sözcüğü ile, kişilik sisteminin çekirdeğini ve bilen, duyan ve sürekli gelişmek için çaba gösteren dinamik bir etkeni belirtmiştir (Akt.: Dinç, 1992).

Rogers da benliğe fenomenolojik açıdan yaklaşmıştır. Ona göre benlik kavramı, bireyin kendi kendisini algılamasını, kendisinin diğerk insanlarla olan

ilişkilerine ait algılarını, çevresindeki nesnelere ait algılarını ve bütün bu algılara verilen değeri içerir (Rogers, 1951).

Benlik kavramının gelişimi, bireyin çevresiyle olan yaşantılarını algılayış biçimlerine göre oluşan dinamik bir süreçtir. Yaşantılarını algılayış biçimi, diğer insanlar tarafından olumlu olarak değerlendirilme ve kabul edilme gereksiniminden önemli ölçüde etkilenir. Özellikle kendine yakın kişilerin tutumu, onun için çok önemlidir. Olumlu ya da olumsuz yaşantılar sonucu, birey kendine değer verme duygusunu geliştirir. Bu duygu diğer insanların kendisini değerlendirmelerinden bağımsız olarak varlığını sürdürür ve organizmanın tüm yaşamını etkiler (Geçtan, 1981).

Ergenlik döneminde bireylerin çözümlenmek zorunda oldukları problemlerin büyük bir kısmını, kişilik ve benliğin değerlendirilmesi ile ilgili problem alanları oluşturmaktadır. Garrison'un yaptığı çalışmada benlikle ilgili problemlerin en önemlisinin cinsellikle ilgili olduğu görülmüştür. Bireyin, toplum tarafından kabul edilmiş cinsel özellikleri benlik kavramıyla birleştirilmesi gerekmektedir (Onur, 1987).

Grinker (1957), benlik sisteminin kişinin erken yaşlardan itibaren insanlarla karşılıklı ilişkilerinden edindiği izlenimlerden oluştuğunu savunur. Çocuk benliği hakkındaki görüşlerini çok küçük yaşlardan başlayarak kısmen taklit, işbirliği, kendinde oluşan içsel ve dışsal değişiklikler karşısında hissettiği karışıklık duygusu ve içselleştirme ile geliştirir. Grinker, benlik algısının çoğunlukla bilinçaltı ve ötesinde yer aldığını ve ancak bireyin diğer insanlarla sosyal etkileşimi sayesinde tanındığını savunur (Akt.:Offer ve Ark., 1981).

Offer ve arkadaşları (1981) ergenin benliğini değişik ilgi alanlarına göre ayırmanın mümkün olduğunu savunurlar. Böylece ergen birçok benliğe veya benlik boyutlarına sahip olarak düşünülebilir. Aynı yazarlar benliğin gelişiminde

devamlılıktan sözederler. Benlik gelişimi devamlılık gerektiren bir süreçtir. Erken çocuklukta başlar, belli bir düzeye erişir, onun da ötesinde ergenlik döneminde devam eder.

Offer ve arkadaşları (1981)'na göre benlik algısı, bireyin kendine ilişkin tüm algıları, duyguları ve düşünceleridir. Benlik algısını öğrencilik, ailenin bir ferdi olma, arkadaşlık gibi yönleri olduğunu ileri sürmüşler ve ergenlerin kendi dünyalarını nasıl algıladıklarını ölçmek için benlik algısının psikolojik, sosyal, cinsel, ailesel ve uyumsal benlik olmak üzere beş boyutta incelemişlerdir. Onlar ergenlik çağının bir kriz çağı olmadığını, sadece bazı güçlükleri olduğunu ve bunun da normal ergen için bir problem yaratmayacağını ileri sürmüşlerdir.

Bireyin benlik imajı onun kendini nasıl düşündüğü ve hissettiği ile ilgilidir. Benliğin gerçekte ne olduğu değil, bireyin kendisi hakkındaki düşünceleri önemlidir. Çünkü bireyin kendisi hakkındaki görüşleri, fikirleri gerçeklerden daha fazla benlik imajı üzerinde etkilidir. Bireyin ne olduğunu en doğru olarak onun kendisi hakkındaki düşünceleri ve yaşantıları açıklayabilir. Bu nedenle birey çevresindeki diğer insanların kendi gerçeklerinin farkına varmadığını ya da yanlış fikirler edindiklerini düşünebilir. Bireyin gerçek benlik imajının ne olduğu değil de onun kendi benliğini nasıl yorumladığı bilirse, davranışları daha kolay denetlenebilir ve tahmin etme olanağı bulunabilir (Offer, Ostrov, Howard, 1981).

İlgili Araştırmalar

Aspy ve arkadaşları (1966), doğuştan empatik olunmadığını, empatinin eğitim yoluyla kazanıldığını, tecrübeli terapistlerin diğerlerine oranla daha empatik davranabildiklerini bildirmektedirler. Truax ve Carkhuff (1967) tarafından ise bir grup hastahane müstahdeminin 100 eğitim saati içerisinde,

profesyonel terapistlerin empati düzeylerine getirildikleri bulunmuştur (Akt.: Tanrıdağ, 1992).

Brophy (1959), New York hastahanesinde görev yapan hemşirelerin benlik, ideal benlik, mesleki benlik kavramlarını bir sıfat listesi üzerinde derecelmelerini ve ayrıca işten sağladıkları doyuma ilişkin bir anketi doldurmalarını istemiştir. Araştırmanın bulgularına göre, bireylerin benlik ve meslekî benlik kavramları arasındaki bağdaşım arttıkça, işten sağladıkları doyum da artmaktadır.

Kibrick ve Tiedeman (1961) hemşirelik öğrencilerinin benlik kavramlarıyla ideal hemşire kavramları arasında uygunluk olduğunu; öğrencilerin ve uygulama öğretmenlerinin ideal hemşire kavramları arasındaki uygunluk arttıkça, hemşirelik eğitime devam etme eğiliminin de arttığını ortaya koymuşlardır (Akt.: Şahin, 1992).

Koenig, Howard, Offer ve Cremerius (1984) araştırmalarında depresyonlu davranış bozukluğu, yeme bozukluğu ve psikotik olan ergenlerin benlik algılarını incelemişler; depresyonlu ergenlerin, psikolojik ve sosyal benlikleri ile aile ilişkilerini, davranış bozukluğu olan ergenlerin aile ilişkileri ile okul ve mesleki amaçları ile ilgili uyumlarını daha düşük bulmuşlardır.

La Monica ve arkadaşları (1987) tarafından yapılan araştırmada hemşirelere verilen empati eğitiminin etkileri araştırılmıştır. Empati eğitimi programına 56 hemşire katılmış ve 53 hemşire de kontrol grubu olarak alınmıştır. Hastahanedeki 656 kanserli hastaya hemşirelere uygulanan empati programından önce ve sonra, çoklu sıfat listesi ve Oberts Hasta Doyum Ölçeği uygulanmıştır. Empati eğitim programına katılan hemşirelerin hizmet verdiği hastalarla karşılaştırıldığında daha az düşmanlık ve anksiyete gösterdikleri bulunmuştur (Akt.: Yaşar, 1993).

Reynolds ve Presly (1988) tarafından yapılan bir araştırmada, hemşirelik öğrencilerinin empatik yetenekleri a) teorik hemşirelik eğitiminden sonra, b) klinikte psikiyatri hemşireliği uygulaması yaparken ve c) uygulama bittikten sonra olmak üzere üç farklı durumda ölçölmüş. Bu araştırmanın sonucunda ölçümler arasında empatik eğilim açısından bir fark gözlenmeyip empatik beceri açısından anlamlı farklılığın olduğu bulunmuştur.

Hemşirelerin empati ve eleştirel düşünme yeteneğinin, hastanın şiddetli acı tecrübelerinin hemşireler tarafından doğru algılanmasıyla ilgisi Macirowski (1989) tarafından incelenmiştir. Sonuçta, hemşirelerin kurduğu empatinin hastaların acılarını anlamaya yaradığı, hemşirelerin eleştirel düşünme yeteneğini çekilen acının doğru algılanmasıyla ilgisi olmadığı, eleştirel düşünme yeteneği ile empati arasında acının doğru algılanmasını sağlamaya yönelik bir etkileşimin olmadığı bulunmuştur (Akt.: Tanrıdağ, 1992).

Yüz ifadeleri konusunda verilen eğitimin, duygusal yüz ifadelerini teşhiş becerisi ve iletişim çatışmalarına girme eğilimine etkisi konusunu A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakóltesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü III. ve IV. sınıf öğrencilerinden oluşan bir grup üzerinde yaptığı deneysel araştırma ile inceleyen Dökmen (1987), yüz ifadeleri eğitimi alan grubun eğitim programına katılmadan önceki durumu ve eğitim almayan gruba oranla duygusal yüz ifadelerini teşhiş becerilerinin arttığı sonucunu elde etmiştir. Aynı şekilde, verilen eğitimin, iletişim çatışmalarına girme eğilimini azalttığı saptanmıştır.

Dökmen (1988), psikodrama grubuna katılan öğrencilerle katılmayan öğrencileri empatik eğilim ve empatik beceri yönünden karşılaştırmış, psikodrama grubuna katılan öğrencilerin empatik beceri düzeyleri katılmayanlara oranla anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur. Empatik eğilim açısından ise

psikodrama grubuna katılan öğrenciler ile katılmayan öğrenciler arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir.

Modelden öğrenme ve rol oynama teknikleri kullanılarak H.Ü. Eğitim Bölümü Psikolojik Danışma ve Rehberlik programında Alan Çalışması II dersini 1990-1991 bahar döneminde alan öğrenciler üzerinde terapötik beceri eğitimi konusunda Voltan-Acar (1992) tarafından yapılan araştırmada, terapötik beceri eğitimi sonunda bireylerin, empatik beceri düzeylerinin beceri eğitimi verilmeden önceki duruma oranla anlamlı düzeyde yükseldiği sonucu elde edilmiştir.

Kaygı düzeyinin empatik beceri düzeyi üzerindeki etkisini inceleyen Akçalı (1991), Boğaziçi ve Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü I. ve IV. sınıf öğrencilerine sürekli ve durumluk kaygı envanteriyle empatik beceri ölçeği uygulamıştır. Sonuçta, psikolojik danışma ve rehberlik eğitiminin empatik becerinin gelişimini olumlu yönde etkilediği, durumluk kaygının empatik beceriyi olumsuz yönde etkilediği, sürekli kaygının empatik beceri üzerinde etkili olmadığı bulunmuştur.

Rehber öğretmenlerin, empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerini çeşitli değişkenler açısından inceleyen Yıldırım (1991), cinsiyet, yaş, medeni durum, meslekteki kıdem, mezun olunan program ve meslekten memnuniyete göre empatik eğilim yönünden anlamlı farkın olmadığı, mesleği isteyerek girenlerin empatik eğilim düzeylerinin mesleğe tesadüfen girenlere oranla daha yüksek olduğu sonucunu elde etmiştir. Kadınların empatik beceri düzeylerinin erkeklere, bekarların empatik düzeyleri evlilere, psikolojik danışma ve rehberlik mezunlarının empatik beceri düzeylerinin diğer programdan mezun olanlara, mesleğe isteyerek girenlerin empatik beceri düzeylerinin mesleği isteyerek girmeyenlere oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Yıldırım (1992)'ın yapmış olduğu başka bir araştırmada PDR ve Psikoloji bölümünde okuyan öğrencileri karşılaştırmıştır. Yaptığı çalışmada, PDR I. sınıf öğrencileri ile Psikoloji I. sınıf öğrencilerinin empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak PDR IV. sınıf öğrencileri ile Psikoloji IV.sınıf öğrencileri arasında yapılan karşılaştırmada empatik beceri düzeyi açısından PDR IV. sınıf öğrencileri daha yüksek çıkmıştır.

Tanrıdağ (1992)'ın yaptığı araştırmada sağlık kurumlarının psikolojik yardım hizmetlerinde çalışan danışma psikologlarının empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerinin diğer meslek gruplarına oranla daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir. Psikolojik yardım hizmetlerinde çalışan değişik meslek gruplarındaki personelin empatik eğilim düzeylerinin cinsiyete ve mesleki kıdeme göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Öğrenim düzeylerine göre ise lisansüstü programa katılan psikologların empatik eğilim düzeylerinin lisans programlarından mezun olanlara kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca, psikolojik yardım hizmetlerinde çalışan personelin empatik beceri düzeyinin cinsiyetlerine göre değişmediği sonucu elde edilmiştir. Mesleki kıdeme göre empatik beceri düzeyi incelendiğinde, danışma psikologları dışında diğer meslek gruplarının kendi içinde mesleki kıdemi daha az olanları lehine anlamlı farklar elde edilmiştir.

Yaşar (1993), hemşirelik öğrencileri ile çalışan hemşirelerin empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerini karşılaştırmış, empatik eğilim düzeyleri hemşireler ve hemşirelik öğrencileri arasında anlamlı bir farkın olmadığını, empatik beceri düzeyleri açısından ise hemşirelik öğrencilerinin, çalışan hemşirelere göre daha yüksek olduğu çıkmıştır.

Ergene ve Yıldırım (1994) ilköğretim müfettiş adaylarının empatik eğilim düzeyi ile iş doyumlarını karşılaştırdıkları araştırmada, empatik eğilim düzeyleri

artıkça iş doyumunda da artma gözlenmiştir. Ayrıca empatik eğilim düzeyi puanları ile iş doyum puanları arasında anlamlı bir ilişki ($r=.39$) bulunmuştur.

İlköğretim müfettiş adaylarının empatik eğilim düzeylerini çeşitli değişkenler açısından inceleyen Yıldırım (1994), yaş, meslekî kıdem, yaşamın çoğunu geçirdiği yer, çocuk sayısı, aile biçimi, aylık gelir ve eşin çalışma durumuna göre empatik eğilim yönünde bir fark olmadığı sonucunu elde etmiştir. Ancak meslekten memnuniyet derecesine göre empatik eğilim düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Akboy (1994), Eğitim Bilimleri Bölümü öğrencilerini empatik eğilim ve empatik beceri yönünden karşılaştırmış, I. ve IV. sınıf öğrencileri arasında empatik beceri puanları açısından .05 düzeyinde istatistiksel anlamda farklılık bulunurken, empatik eğilim puanları arasında bu farklılık gözlenmemiştir. Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Eğitim Programları ve Öğretim ile Sınıf Öğretmenliği bölümlerine göre öğrencilerin empatik eğilim ve empatik beceri puanlarına bakıldığında, her iki ölçek puanlarında da Psikolojik Danışma ve Rehberlik öğrencilerinin lehine anlamlı fark gözlenmiştir.

Kısaca özetlemek gerekirse ülkemizde empati konusu çok yenidir. Bu yüzden empati konusuna ilişkin yapılan araştırmalar sınırlı sayıdadır. Bununla beraber bu konuda bazı araştırmaların yapılmış olması empati konusunun bazı yönleri aydınlatılmış ancak konunun değişik yönlerine ilişkin daha çok araştırmanın yapılmasının gerekli olduğu da bir gerçektir.

Yapılan literatür taramasında ülkemizde empati konusu empatinin eğitilebilirliği, psikodrama ile ilişkisi, kaygının empati üzerindeki etkisi, yaş, cinsiyet, medeni durum, meslekte kıdem gibi değişkenler açısından incelenmiş ancak empatinin benlik algısı ile ilişkisini içeren bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ayrıca değişik meslek gruplarının empatik eğilim ve becerileri incelenmiş, sağlık kuruluşlarında görev yapacak olan Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerini, özellikle

hemşire adaylarını empati konusunda detaylı bir şekilde inceleyen araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenlerle Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerini; benlik algısı, sınıf düzeyi, mesleği tercih şekli ve bölüm değişkenleri yönünden incelenmesine gerek duyulmuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu araştırma betimsel nitelikte bir araştırmadır. Araştırmanın evren-örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizine ilişkin bilgiler aşağıda özetlenmiştir.

Evren - Örneklem

Araştırmanın evrenini 1994-1995 öğretim yılı Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesine bağlı Sağlık Meslek Lisesi I. ve IV. sınıflarına devam eden 165 öğrenci oluşturmaktadır. I. ve IV. sınıftan olmak üzere toplam 155 öğrenci üzerinde uygulamalar gerçekleştirildi. Hata ve özensizlik nedeniyle 5 öğrenci örnekleme dahil edilmedi. Örneklem alınan öğrencilerin bölüm, sınıf düzeyi ve diğer değişkenlere göre dağılımları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1'de görüldüğü gibi, araştırma kapsamına Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesine bağlı Sağlık Meslek Lisesi'nden 66'sı I.Sınıf, 84'ü IV.sınıf olmak üzere 150 öğrenci alınmış olup öğrencilerin hepsi kız öğrencidir. Bunların 83'ü hemşirelik, 67'si laborantlık bölümünde okumaktadır. Öğrencilerin %61.3'ü mesleği isteyerek tercih ederken, %38.7'si mesleği istemeyerek veya tesadüfen tercih etmiştir. Öğrencilerin %62.7'sinin benlik algı düzeyi yüksek, %37.3'ünün ise benlik algı düzeyi düşük çıktığı gözlenmiştir.

TABLO 1
ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRENCİLERİN BAZI DEĞİŞKENLERE
GÖRE DAĞILIMI

Değişkenler		N	%
Sağ. Mes. Lis. Bölümleri	Hemşirelik	83	55.3
	Laborant	67	44.7
Sınıf Düzeyi	Lise I	66	44.0
	Lise IV	84	56.0
Mesleği Tercih Şekli	İsteyerek	92	61.3
	İstemeyerek/ Tesadüfen	58	38.7
Benlik Algı Düzeyi	Düşük	56	37.3
	Yüksek	94	62.7
Toplam		150	100.0

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, araştırmanın bağımlı değişkenleri olan empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerini ölçmek için Dökmen (1988) tarafından geliştirilen "Empatik Eğilim Ölçeği" ve "Empatik Beceri Ölçeği B Formu" kullanılmıştır (Ek 8 ve Ek 9). Benlik algı düzeyini ölçmek için Türkçe'ye çevirisi İnanç (1990) tarafından yapılan "Offer Benlik İmaj Envanteri" kullanılmıştır (Ek 7). Ayrıca araştırmacı tarafından geliştirilen bireye

ilişkin bazı özellikleri belirlemek için kişisel bilgi formu kullanılmıştır (Ek 6). Ölçme araçlarına ilişkin bilgi ayrıntılı olarak aşağıda verilmiştir.

Empatik Eğilim Ölçeği

Dökmen (1988) tarafından geliştirilen Empatik Eğilim Ölçeği'nin amacı; kişilerin günlük yaşamındaki empati kurma potansiyellerini ölçmektir. Likert türü bir ölçek olarak hazırlanan ve 20 maddeden oluşan Empatik Eğilim Ölçeğinin maddelerinin yaklaşık yarısı, bireylerin evet deme eğilimlerini önlemek için negatif yazılmıştır. Bireyler, her bir maddenin yanındaki 1'den 5'e kadar olan sayılardan birisini işaretleyerek, o maddedeki görüşe ne ölçüde katıldıklarını belirtmektedirler.

Puanlama:

Bireyler, her bir maddenin yanındaki 1'den 5'e kadar olan sayılardan birisini işaretlemektedirler. Bireylerin işaretledikleri sayılar o maddeye ilişkin puanları oluşturur. Negatif yazılmış maddelerde işaretledikleri sayılar beş kategoride sırasıyla 5, 4, 3, 2, 1 olarak puanlanmaktadır.

Güvenirlilik:

Dökmen (1988) tarafından 70 kişilik bir öğrenci grubuna üç hafta arayla iki defa empatik eğilim ölçeği uygulanmış, bu iki uygulamadan elde edilen testin tekrarı güvenirlilik katsayısı .82 bulunmuştur. Bireylerin ölçeğin tek ve çift maddelerinde aldıkları puanlar arasındaki güvenirlilik katsayısı ise .81'dir.

Geçerlik:

Dökmen (1988) tarafından 24 kişilik bir gruba Empatik Eğilim Ölçeği ve Edwards Kişilik Tercih Envanteri'nin "Duyguları Anlama" bölümü uygulanmıştır. İki ölçek arasındaki ilişki (geçerlik katsayısı) .68 olarak bulunmuştur.

Empatik Beceri Ölçeği B Formu

Dökmen (1988) tarafından geliştirilen Empatik Beceri Ölçeği B Formu 6 probleme dayanmaktadır. Bu altı problemin herbirisi için 12 empatik tepki olmak üzere toplam 72 empatik tepki yazılı olarak deneğe sunulmuştur. Her bir problemin altındaki empatik tepki taşıyan 12 cümle Likert türü bir ölçek görünümünde olup, bireylere yönerge ile ilgili açıklamalar yapılarak verilmektedir.

Puanlanma:

Bireylerin, her bir probleme ilişkin seçtikleri 4 cümleden (toplam 24 cümleden), Likert türü ölçek üzerinden alacakları puanlar dikkate alınmaktadır.

Güvenirlilik:

Dökmen (1988) tarafından 64 kişilik bir gruba üç hafta arayla iki defa Empatik Beceri Ölçeği uygulanmıştır. Testin tekrarı güvenirlilik katsayısı .91 bulunmuştur.

Geçerlik:

Dökmen (1988) tarafından Empatik Beceri Ölçeği B Formu, klinik psikoloji ve psikolojik danışma ve rehberlikte en az master derecesine sahip 14 kişilik bir gruba ve psikoloji eğitimi almamış 14 kişilik başka bir yüksek öğrenimli gruba uygulamıştır. Sonuçta iki grubun empatik beceri puanları arasında .001 düzeyinde anlamlı fark bulunmuştur. Bu sonuç geçerlik kanıtı olarak kabul edilmiştir.

Offer Benlik İmajı Envanteri

Offer Benlik İmajı Envanteri kişiliği yansıtan ve 13-19 yaş arasındaki kız ve erkek ergenlerin kendilerini algılama şeklini ölçmek için Offer ve arkadaşları (1969) tarafından hazırlanan bir envanterdir. Envanter ergenlerin psikolojik dünyalarında önemli yer tutan 11 alandaki uyumlarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçek kız, erkek, erken ve geç ergen, normal, suçlu ve uyumsuz, kırsal ve kentsel alanda yaşayan dünyanın 15 değişik ülkesindeki ergenlere uygulanmıştır.

Ölçeğin geliştirilmesinde iki önemli amaç gözetilmiştir.

1. Ergenin farklı alanlardaki işlevlerini değerlendirmek gerekir, çünkü genç bir alanda uyum güçlüğü ile karşılaştığında bunu diğer alanlara da genelleştirebilir.

2. Ergen psikolojik yönden çok hassas bir dönemdedir. Bu döneme ait güvenilir bir grup olduğunda, bu gruptan elde edilen verilerle ergenin kendini algılayış biçimi kısa sürede güvenilir bir şekilde değerlendirilebilir (Offer ve ark. 1981)

Benlik İmajı Envanteri ergenin psikolojik dünyasında önemli yer tutan 5 boyutu ve bu boyutlara ait 11 alt ölçeği kapsamaktadır.

Benliğin boyutları ve alt ölçekleri şöyle sıralanmaktadır:

1. Psikolojik Benlik

- a. Dürtü kontrol
- b. Duygusal durum
- c. Vücut ve benlik imajı

2. Sosyal Benlik

- a. Sosyal ilişkiler
- b. Törel değerler
- c. Eğitsel ve mesleki amaçlar

3. Cinsel Benlik

- a. Cinsel tutumlar

4. Ailesel Benlik

- a. Ailesel ilişkiler

5. Uyumsal Benlik

- a. Dış dünyaya hakimiyet
- b. Psikopatoloji
- c. Üstün uyum

Cinsel benlik alt ölçeği ve sosyal benlik alt ölçeğinin törel değerlerle ilgili ifadeleri bu araştırma kapsamına alınmamıştır. Böylece bu çalışmada 9 alt ölçek ve 83 ifade veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. İfadelerin ölçeklere göre dağılımı Tablo 2'deki gibidir.

TABLO 2
İFADELERİN ÖLÇEKLERE GÖRE DAĞILIMLARI

Ölçek	Madde Sayısı	Ölçek	Madde Sayısı
1. PSİKOLOJİK BENLİK		4. AİLESEL BENLİK	
Dürtü Kontrol	7	Ailesel İlişkiler	18
Duygusal Durum	9		
Vücut ve Benlik İmajı	8		
2. SOSYAL BENLİK		5. UYUMSAL BENLİK	
Sosyal İlişkiler	9	Dış Dünyaya Hakimiyet	5
Törel Değerler (Alınmadı)		Psikopatoloj	9
Eğitsel ve Mesleki Amaçlar	7	Üstün Uyum	11
3. CİNSEL BENLİK		TOPLAM	83
Cinsel Tutumlar (Alınmadı)			

Puanlanması:

Araştırmada kullanılan "Offer Benlik İmajı Envanteri"nde toplam 83 ifade vardır. Bunların 48 tanesi olumsuz, 35 tanesi olumlu olarak ifade edilmiş ve karışık olarak sıralanmıştır. İfadelerin 1'den 6'ya kadar olumludan olumsuza doğru sıralanan seçenekleri bulunmakta ve bu seçenekler şu şekilde düzenlenmiştir:

1. Beni çok iyi tanımlıyor
2. Beni iyi tanımlıyor
3. Beni az çok iyi tanımlıyor
4. Beni pek iyi tanımlamıyor
5. Beni hemen hemen hiç iyi tanımlamıyor
6. Beni hiç tanımlamıyor

Öğrenciden istenen, cevap kağıdındaki her bir ifade için 1'den 6'ya kadar sıralanan rakamlardan kendisi için en uygun olanını daire içine almasıdır. Bireyin

işaretlediği rakamlar toplanarak standart puanlara dönüştürülmekte ancak olumsuz ifadelere verilen puanlar 7'den çıkartılarak olumluya çevrilmektedir. Amerikan örnekleme yaş ve cinsiyet gözönüne alınarak standart ortalama puan 50 olarak kabul edilmiştir. 50 ve üstü puanlar benlik algı düzeyinin yüksek, 50'den aşağı puanları ise benlik algı düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. Araştırma gereği öğrencilerin genel benlik algı düzeyleri gözönünde tutulduğu öğrencilerin tüm envanterden elde ettikleri total benlik algısı puanı alınmıştır.

Ölçeklerde yer alan ifadeler kuramsal bir temele, klinik deneyim ve deneysel bulgulara, benzer araç ve ölçeklerin yeniden gözden geçirilmesine dayanarak oluşturulmuştur (Offer ve ark., 1977). Ölçek geliştirildikten sonra ön çalışma 10 tanesi psikiyatrik hasta, 30 tanesi normal, 40 denekle yapılmış, anlaşılmayan ifadeler değiştirilmiştir. Ölçeğin iç güvenilirliği Cronbach-Alpha katsayısı ile değerlendirilmiş olup ölçek homojen bulunmuştur. Güvenirlik çalışmaları 1979'de Chicago yapılmış ölçeğin güvenilirlik katsayısı .48 ile .84 arasında değişen değerler olarak belirlenmiştir.

Envanterin geçerlik çalışmaları diğer bazı kişilik testleri ile korelasyonu hesaplanarak yapılmış, "Bell Envanteri", "Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanterleri" ve "Tennessee Benlik İmajı Testi" ile yüksek korelasyon gösterdiği görülmüştür.

Ülkemizde, "Offer Benlik İmajı Envanteri"nin güvenilirlik çalışması İnanç (1988) tarafından yapılmıştır. 50 kişilik bir öğrenci grubunda testin tekrarı iki hafta ara ile ölçülmüş ölçekler arası korelasyonlar .68 ile .78 arasında değişen değerler olarak bulunmuştur.

Ülkemizde, aynı ölçeğin geçerlik çalışması yine İnanç (1988) tarafından yapılmıştır. Geçerlik çalışması 200 öğrenci üzerinde yapılmış, "Offer Benlik İmajı Envanteri" ile "Edwards Kişisel Tercih Envanteri"nden aldıkları puanlar

karşılaştırılmıştır. Genel olarak her iki ölçeğin alt ölçekleri arasında yapılan karşılaştırmanın %34'ü anlamlı bulunmuştur. Envanterin diğer bir geçerlik çalışması da Aksaray (1992) tarafından yapılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırma kapsamına giren bireylerin cinsiyet, sınıf düzeyi, bölüm ve mesleği tercih şekli gibi değişkenlere ait özellikleri belirlemek amacıyla Kişisel Bilgi Formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır (Ek 6).

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması aşamasında, örnekleme alınan Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerine araştırmacının kendisi tarafından "Empatik Eğilim Ölçeği", "Empatik Beceri Ölçeği" ve "Offer Benlik İmajı Envanteri" uygulanmıştır. Üç envanterin uygulanması ortalama olarak tek oturumda 50 dakika sürmüştür. Öğrencilerin kendileri hakkında doğru bilgi vermeleri için araştırmanın amacı belirtilerek, bilgilerin gizli tutulacağı, isim yazmanın gerekli olmadığı ve istenildiği takdirde bilgilerin kendilerine verilebileceği ifade edilmiştir.

Verilerin Analizi

Uygulama yapıldıktan sonra empatik eğilim ve empatik beceri ölçeklerinden elde edilen veriler bilgisayar ortamında ve SPSS (Nie, 1975) istatistik programı kullanılarak çözümlenmiştir.

Verileri çözümlemek için ilk olarak öğrencilerin benlik algı düzeyleri, "Offer Benlik Algı Envanteri"nden aldıkları puanlara göre Amerikan örnekleme

yaş ve cinsiyet göz önüne alınarak standart ortalama puan 50 ve standart puan 15 olacak şekilde standartlaştırılan (Offer, 1984) ölçüye göre düşük ve yüksek olarak saptanmıştır. 50 ve üstü puanlar yüksek, 49 ve altı düşük grubu oluşturmaktadır. Daha sonra öğrencilerin empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri, ölçekten aldıkları puanlara göre belirlenerek öğrenciye ilişkin benlik algı düzeyi ve kişisel bilgileri ile birlikte bilgisayarda oluşturulan veri dosyasına aktarılmıştır.

Araştırmanın 8 alt problemini yanıtlayabilmek için bir parametrik test olan ilişkisiz gruplar için t-testi tekniği kullanılmıştır. t-testi, sürekli değişkenlerden ve en az aralık ölçeğinden elde edilen değerler için ve aşağıda verilen iki temel sayılıtının karşılanması ya da kuvvetle kabul edilmesi ile uygulanabilmektedir (Borg ve Gall, 1989).

1. İlgilenilen değişkenden elde edilen puanların evrendeki dağılımının normal olduğu,
2. Örneklemelerin ait oldukları evrenlerin varyanslarının eşit olduğu.

Empatik eğilim ve empatik beceri ölçek puanları sürekli olup, puanlar aralık ölçeğinde kabul edilmiştir. Puanların dağılımlarının normale çok yakın bir dağılım gösterdiği saptanmıştır. Puanların ortalama, ortanca ve mod değerlerinin birbirlerine çok yakın olması; çarpıklık ve basıklık katsayılarının sıfıra yakın olması; ölçek puanlarına ait çıkartılan histogram ve puanların dağılımına ilişkin eğrinin normale yakın bir şekil vermesi buna işaret etmektedir (Ek 2, Ek 4).

Verilerin analizinde iki grup için yapılan karşılaştırmalarda grupların varyanslarının eşitliği de sınanmış ve büyük varyansın küçük varyansa bölümü ile elde edilen "F" değerlerinin anlamlı olmaması nedeniyle varyansların eşitliği sayılıtısının doğrulandığı görülmüştür (Ek 5).

Bu nedenlerle ikili bağımsız grupların karşılaştırılmasında t-testinin uygun olduğuna karar verilmiştir. İki ortalama puan arasındaki farkın anlamlılığı testinde $\alpha = .05$ düzeyi esas alınmış, ancak anlamlı olan farklar vurgulanmak için $\alpha = .01$ düzeyi alınmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde; Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin "benlik algı düzeyleri", "sınıf düzeyleri", "mesleği tercih şekilleri" ve "bölümleri" açısından empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerine ilişkin bulgular iki ana başlık altında sunulmuş ve araştırmanın alt amaçların sırasına uygun olarak ele alınmıştır.

1.0. Empatik Eğilime İlişkin Bulgular

1.1. Benlik Algı Düzeyleri Yüksek ve Düşük Olan Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeyleri:

Araştırmada, "benlik algı düzeyleri yüksek ve düşük olan Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri arasında fark var mıdır?" şeklinde ifade edilen alt amacı sınamak amacıyla hesaplanan benlik algı düzeyi yüksek ve düşük olan öğrencilerin, empatik eğilim puan ortalamaları arasındaki fark t-testi ile kontrol edilmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3'de benlik algı düzeyi yüksek ve düşük olan öğrencilerin empatik eğilim ortalama puanları arasındaki fark .01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Benlik algı düzeyi düşük olan öğrencilerin lehine gözlenen bu farklılaşma, benlik algı düzeyleri düşük olan öğrencilerin, benlik algı düzeyi yüksek olan öğrencilere göre empatik eğilim düzeylerinin daha yüksek olduğunu gösterir.

TABLO 3

BENLİK ALGI DÜZEYİ YÜKSEK VE DÜŞÜK OLAN ÖĞRENCİLERİN
EMPATİK EĞİLİM PUANLARINA İLİŞKİN X, S ve "t" DEĞERİ

Gruplar	N	\bar{X}	S	"t" Değeri
Benlik Algı Düzeyi Düşük	56	72.32	7.28	7.65**
Benlik Algı Düzeyi Yüksek	94	62.74	7.48	

** p < .01

Sd: 148

1.2. Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin Sınıf Düzeylerine Göre Empatik Eğilim Düzeyleri:

"Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre empatik eğilim düzeyleri arasında fark var mıdır?" şeklinde ifade edilen alt amaca yanıt aranmak üzere hesaplanan Lise I. sınıf ve Lise IV. sınıf öğrencilerinin empatik eğilim ortalama puanları sırasıyla 66.62 ve 66.08'dir. Ortalamalar arasında gözlenen bu farkın istatistiksel yönden anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan t-testi sonucu Tablo 4'de sunulmuştur.

TABLO 4

LİSE I. VE LİSE IV. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN EMPATİK EĞİLİM
PUANLARINA İLİŞKİN X, S, t DEĞERİ

Gruplar	N	\bar{X}	S	"t" Değeri
Lise I. Sınıf Öğrencileri	66	66.62	7.94	0.37
Lise IV. Sınıf Öğrencileri	84	66.08	9.34	

p > .05

Sd:148

Tablo 4'ün incelenmesinden de anlaşılacağı gibi Lise I ve Lise IV. sınıf öğrencilerinin empatik eğilim ortalama puanları arasında gözlenen fark .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

1.3. Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin Mesleği Tercih Şekline Göre Empatik Eğilim Düzeyleri:

"Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin mesleği tercih şekline göre (isteyerek veya istemeyerek/tesadüfen) empatik eğilim düzeyleri arasında fark var mıdır?" şeklinde ifade edilen alt amacı sınamak üzere hesaplanan empatik eğilim ortalama puanları 66.79 ile 65.56 arasında değişmektedir. İki grubun ortalamalar arasında oluşan bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan t testi sonucu Tablo 5'de verilmiştir.

TABLO 5

MESLEĞİ İSTEYEREK VE İSTEMEYEREK/TESADÜFEN SEÇEN ÖĞRENCİLERİN EMPATİK EĞİLİM PUANLARINA İLİŞKİN X, S, t DEĞERİ

Gruplar	N	\bar{X}	S	"t" Değeri
Mesleği İsteyerek Seçenler	92	66.79	8.54	0.84
Mesleği İstemeyerek/ Tesadüfen Seçenler	58	65.56	9.04	

$p > .05$

Sd:148

Mesleğini isteyerek ve istemeyerek/tesadüfen seçen öğrencilerin empatik eğilim puanlarının ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı Tablo 5'deki bulgulardan anlaşılmaktadır.

1.4. Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin Bölümlerine Göre Empatik Eğilim Düzeyleri:

"Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri bölümlerine göre farklılık göstermekte midir?" şeklinde ifade edilen alt amaca cevap aramak üzere gruplara ilişkin veriler analiz edilerek hemşirelik ve laborant bölümlerinde okuyan öğrencilerin empatik eğilim puanlarının ortalamaları sırasıyla 65.74 ve 67.02 olarak çıkmıştır. Grupların ortalamaları arasında meydana gelen bu farkın istatistiksel bakımdan anlamlı olup olmadığını belirlemek için t-testinden yararlanılmıştır. t-testi sonucu aşağıda Tablo 6'da gösterilmiştir.

TABLO 6

HEMŞİRELİK VE LABORANTLIK BÖLÜMLERİNDE OKUYAN ÖĞRENCİLERİN EMPATİK EĞİLİMLERİNE İLİŞKİN X, S, t DEĞERİ

Gruplar	N	\bar{X}	S	"t" Değeri
Hemşirelik	83	65.74	8.69	0.89
Laborantlık	67	67.02	8.78	

$p > .05$ Sd:148

Tablo 6 incelendiğinde hemşirelik bölümünde okuyan öğrencilerin empatik eğilim puan ortalamaları ile laborantlık bölümünde okuyan öğrencilerin

2.2. Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin Sınıf Düzeylerine Göre Empatik Eğilim Düzeyi:

"Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre empatik beceri düzeyleri arasında fark var mıdır?" şeklinde ifade edilen alt amaca cevap aramak üzere hesaplanan Lise I. ve Lise IV. sınıf öğrencilerinin empatik beceri puanlarının ortalamaları sırası ile 119.53 ve 119.28'dir. Ortalamalar arasında gözlenen bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını anlamak için yapılan t-testi sonucu Tablo 8'de sunulmaktadır.

TABLO 8

LİSE I. VE LİSE IV. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN EMPATİK BECERİ PUANLARINA İLİŞKİN X, S, t DEĞERİ

Gruplar	N	X̄	S	"t" Değeri
Lise I. Sınıf Öğrencileri	66	119.53	15.45	0.10
Lise IV. Sınıf Öğrencileri	84	119.28	14.37	

$p > .05$

Sd:148

Tablo 8 incelendiğinde görüldüğü gibi Lise I ve Lise IV. sınıf öğrencilerinin empatik beceri ortalama puanları arasında gözlenen fark anlamlı bulunmamıştır.

2.3. Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin Mesleği Tercih Şekline Göre Empatik Beceri Düzeyi:

"Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin mesleği tercih şekline göre (isteyerek veya istemeyerek/tesadüfen) empatik beceri düzeyleri arasında fark var mıdır?" şeklinde ifade edilen alt amaca cevap aramak için empatik beceri düzeyine ilişkin ortalamalar, t testi ile kontrol edilmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 9'da verilmiştir.

TABLO 9

MESLEĞİ İSTEYEREK VE İSTEMEYEREK/TESADÜFEN SEÇEN
ÖĞRENCİLERİN EMPATİK BECERİ PUANLARINA İLİŞKİN
X, S, t DEĞERİ

Gruplar	N	\bar{X}	S	"t" Değeri
Mesleği İsteyerek Seçenler	92	117.97	14.69	1.48
Mesleği İstemeyerek/ Tesadüfen Seçenler	58	121.63	14.83	

$p > .05$ Sd:148

Tablo 9'da mesleği isteyerek ve istemeyerek veya tesadüfen seçen öğrencilerin empatik beceri puan ortalamaları karşılaştırılmış ve anlamlı fark bulunmamıştır.

2.4. Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin Bölümlerine Göre Empatik Beceri Düzeyi:

"Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin empatik beceri düzeyi bölümlerine göre farklılık göstermekte midir?" şeklinde ifade edilen alt amaca yanıt aramak üzere gruplara ilişkin veriler analiz edilerek, hemşirelik ve laborantlık bölümlerinde okuyan öğrencilerin empatik beceri puanları sırasıyla 116.04 ve 123.53 olarak çıkmıştır. Laborantlık bölümünde okumakta olan öğrencilerin empatik beceri ortalama puanlarının hemşirelik bölümünde okuyan öğrencilerin ortalama puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. İki grubun ortalamaları arasında görülen bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için t-testi yapılmıştır. Yapılan t-testi sonucu Tablo 10'da verilmiştir.

TABLO 10

HEMŞİRELİK VE LABORANTLIK BÖLÜMLERİNDE OKUYAN ÖĞRENCİLERİN EMPATİK BECERİ PUANLARINA İLİŞKİN X, S, t DEĞERİ

Gruplar	N	\bar{X}	S	"t" Değeri
Hemşirelik	83	116.04	14.67	3.17**
Laborantlık	67	123.53	13.99	

**p < .01 Sd:148

Tablo 10'da görüldüğü gibi, hemşirelik bölümünde okuyan öğrencilerin empatik beceri puan ortalamaları ile laborantlık bölümünde okuyan öğrencilerin empatik beceri puan ortalamaları arasındaki fark .01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Laborantlık bölümünde okuyan öğrencilerin lehine gözlenen bu

farklılaşma, laborantlık bölümünde okuyan öğrencilerin empatik beceri düzeylerinin hemşirelik bölümünde okuyan öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkarmıştır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde Sağlık Meslek Lisesi'nde okuyan öğrencilerin, empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri üzerinde çeşitli değişkenlerin etkisini incelemek amacı ile yapılan araştırmadan elde edilen bulgular, tartışılıp yorumlanmıştır.

1.0. Empatik Eğilim Düzeyine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

1.1. Benlik Algı Düzeyinin Empatik Eğilim Düzeyine Etkisine İlişkin Tartışma ve Yorum:

Araştırmada, benlik algı düzeyi düşük olan Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin empatik eğilim düzeyi, benlik algı düzeyi yüksek olanlara oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Araştırmada benlik algı düzeyi yüksek olan Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin, benlik algı düzeyi düşük olanlara göre empatik eğilimlerinin daha yüksek olacağı beklenmekteyken araştırma sonuçları bu beklentiyi destekler nitelikte bulunmamıştır.

Empatik eğilimin bir kişilik özelliği olup olmadığı konusunda Truax ve arkadaşlarının (1967) yaptığı bir araştırmada, doğuştan yardımsever kişilerin empatik oldukları sonucuna varmışlardır. Ayrıca, rehber öğretmenler üzerinde

Yıldırım'ın (1991) yaptığı araştırmada cinsiyet, yaş, mesleki kıdem, medeni durum, mezun olunan programın empatik eğilim düzeyini etkilemediği bulunmuştur.

Araştırmada benlik algı düzeyi düşük olan öğrencilerin, empatik eğilim düzeylerinin benlik algı düzeyi yüksek olanlara göre daha yüksek bulunması meslek seçimini etkileyen etmenlerle de açıklanabilir. Türkiye'de genelde sosyo-ekonomik seviyesi düşük olan ailelerin ve özellikle kırsal kesimlerde yaşayanlar çocuklarını hemen mezun olduktan sonra işe girebileceği okullara gönderme eğilimindedirler. Bu okullardan bir tanesi de Sağlık Meslek Liseleri'dir. Mezun olduktan sonra hemen iş bulma ve para kazanma imkanı olduğundan dolayı, aileler çocukların görüşlerini almadan böyle okullara göndermektedirler. Dolayısıyla hemşirelik mesleğinin seçiminde başkalarına yardım etme ve topluma hizmet değerlerine oranla ailelerin yönlendirmesi ve iş bulma imkanının daha etkili olduğu söylenebilir.

1.2. Sınıf Düzeyinin Empatik Eğilim Düzeyine Etkisine İlişkin Tartışma ve Yorum:

Araştırmada, lise I. sınıf öğrencilerinin empatik eğilim ortalamaları ile lise IV. sınıf öğrencilerinin empatik eğilim ortalamaları arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir.

Araştırmada, lise IV. sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerinin, lise I. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olacağı beklenilmekteydi; çünkü dört yıllık bir öğrenim döneminde alınan derslerin ve hastane ortamındaki uygulamaların empatik eğilimi olumlu yönde etkileyeceği düşünülmüştü.

Yıldırım (1992)'ın Psikolojik Danışma ve Rehberlik bölümünde okuyan öğrencilerle, Psikoloji Bölümünde okuyan öğrencileri empati yönünden karşılaştırdığı araştırmada, PDR I. sınıf öğrencileri ile yine PDR IV. sınıf öğrencilerinin empatik eğilim puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Aynı araştırmada psikoloji I. sınıf öğrencileri ile psikoloji IV. sınıf öğrencilerini empatik eğilim yönünden karşılaştırmış, psikolojik I ve IV. sınıf öğrencilerinin empatik eğilim puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Her iki araştırma birlikte düşünüldüğünde, sonuçları açısından paralellik göstermektedir. Bu durumda, Sağlık Meslek Liselerinde uygulanan ders programının (Ek 10), öğrencilerin empatik eğilim düzeylerine olumlu yönde bir katkıda bulunmadığı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca empatik eğilimin bir kişilik özelliği olduğu ve eğitimden önemli derecede etkilenmediği biçiminde de yorumlanabilir.

1.3. Mesleği Tercih Şeklinin Empatik Eğilim Düzeyine Etkisine İlişkin Tartışma ve Yorum:

Araştırmada, mesleği isteyerek tercih edenlerin empatik eğilim ortalama puanları, istemeyerek veya tesadüfen gelen öğrencilerin empatik eğilim ortalama puanlarına oranla daha yüksek çıkmış, ancak ortalamalar arasındaki bu fark anlamlı bulunmamıştır.

Araştırmada, mesleği isteyerek tercih edenlerin empatik eğilim düzeylerinin istemeyerek veya tesadüfen girenlere göre daha yüksek olacağı beklenilmişti. Araştırma sonuçları bu beklentiyi kısmen destekler niteliktedir.

Yıldırım (1991) rehber öğretmenler üzerinde yaptığı bir araştırmada, rehber öğretmenliğe isteyerek girenlerin empatik eğilim puan ortalaması, mesleği istemeyerek veya tesadüfen girenlerinkine oranla daha yüksek bulunmuştur. Rehber öğretmenlerin % 46'sı mesleğe istemeyerek veya tesadüfen girmiştir.

Her iki araştırmanın bulgularından da anlaşılacağı gibi meslek seçiminin çok önemli olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Günümüzde, gençlerin görerek, yaşayarak meslekleri tanıma imkanları çok sınırlıdır. Bir kimsenin bir mesleği seçmeden önce, o işe uygun olup olmadığını yordamasına yardım hizmeti mutlaka gereklidir. Orta öğretimde mesleki rehberlik hizmetleri yapılıyor, ancak, gerekli önem verilmediği ve bu işle tam ilgisi olmayan kişilerle yürütüldüğü için mesleki rehberlik tam amacına ulaşmamaktadır.

1.4. Bölümün Empatik Eğilim Düzeyine Etkisine İlişkin Tartışma ve Yorum:

Araştırmada, hemşirelik bölümü öğrencilerinin empatik eğilim puan ortalamaları ile laborantlık bölümünde okuyan öğrencilerin empatik eğilim puan ortalamaları karşılaştırılmış, ortalamalar arasında laborantların lehine bir fark görülmüş, ancak fark anlamlı bulunmamıştır.

Tanrıdağ (1992)'in ruh sağlığı hizmetlerinde çalışan personelin empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerini çeşitli değişkenler açısından karşılaştırarak yaptığı araştırmada, danışma psikologları ve psikologlar arasında empatik eğilim düzeyi arasında anlamlı fark olmadığını bulmuştur.

Yıldırım'ın (1992), psikolojik danışma ve rehberlik bölümünde okuyan öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri ile psikoloji bölümünde okuyan öğrencilerin empatik eğilim düzeylerini karşılaştırdığı araştırmada, bölüm

değişkeni açısından empatik eğilim düzeyleri arasında önemli bir etkisi olmadığına ilişkin bulgusu, hemşirelerle laborantların empatik eğilim yönünden fark olmamasına ilişkin bulgu ile paralel olduğu söylenebilir.

2.0. Empatik Beceri Düzeyine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

2.1. Benlik Algı Düzeyinin Empatik Beceri Düzeyine Etkisine İlişkin Tartışma ve Yorum:

Benlik algı düzeyi yüksek ve düşük olan Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin empatik beceri puanları karşılaştırıldığında, benlik algı düzeyi yüksek olan bireylerin empatik beceri puan ortalaması, benlik algı düzeyi düşük olanlara göre yüksek çıkmış, ancak ortalamalar arasındaki fark .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır. Araştırmada benlik algı düzeyi yüksek olan Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin empatik beceri düzeylerinin, benlik algı düzeyleri düşük olanlara göre yüksek olacağı beklenmişti. Araştırma sonuçları bu beklentiyi kısmen destekler nitelikte bulunmuştur.

Yapılan araştırmalara göre benlik algı düzeyi yüksek olan bireylerin kendine güven, iyimserlik, başarma isteği ve zorluklardan yılmama gibi olumlu ruhsal niteliklerin yanısıra; kendilerini saygıyla ve kabul edilmeye değer önemli ve yararlı kişiler olarak algılama eğiliminde olduklarını göstermektedir (Güngör, 1989). Ayrıca araştırmalar böyle kimselerin, rahat, esnek, yeni düşüncelere açık, kişilerarası ve grup içi ilişkilerde başarılı, aktif ve girişken olduklarını vurgulamaktadırlar.

Danışanın kişilik tipi ve danışmanın empati ve karşıt transferans üzerindeki etkisi Edmiston (1990) tarafından araştırılmış olup sonuçta üst düzeyde empati gösteren danışmanın, alt düzeyde empati gösteren danışmana

oranla danışanın kişilik özelliklerini daha doğru algıladığı sonucuna varmıştır (Akt.: Tanrıdağ, 1992).

Tıp Fakültesi ve danışma psikolojisi mezuniyet sonrası staj yapan öğrencilerin ve danışanların, kişilik özellikleri ile terapi boyunca gösterdikleri empati düzeyleri arasındaki ilişki konusu Bergin ve Jasper (1969) tarafından araştırılmıştır. Sonuçta Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri'ndeki depresyon, psikastenî ve paranoya alt testleri ile empati arasında olumsuz, Edwards Kişilik Tercih Envanteri'ndeki uyarlık ve duyguları anlama ile empati arasında olumlu, başatlık ve değişiklik alt testleri ile empati arasında olumlu ilişki olduğu bulunmuştur. Bu araştırmalar ile terapistlerin kişilik özellikleri ile empati arasında ilişki olduğu elde edilmiştir (Akt.: Tanrıdağ, 1992).

Kişinin duygularını, dürtülerini kontrol etmesi, beden imajından hoşnut olması benlik imajının yüksek olduğunu göstermektedir. Coopersmit (1967), benlik algı düzeyi düşük olan bireylerin olaylardan çabuk etkilenen, kendine özgü düşünce, tutumları olmayan, içine kapanık ve ruhsal semptomlar göstermeye yatkın olduklarını söylemektedir (Dinç, 1992).

Araştırmada benlik algı düzeyi yüksek ve düşük olan öğrencilerin empatik becerileri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamasına rağmen, benlik algısı yüksek olanların lehine bir sonuç gözlenmektedir. Benlik algı düzeyi yüksek olan bireylerde bulunan özelliklerle, empati için gerekli bazı özellikler birbirine paralellik göstermektedir. Dolayısıyla benlik algı düzeyi yüksek olan bireylerin empatik becerilerinin de yüksek olduğu söylenebilir.

2.2. Sınıf Düzeyinin Empatik Beceri Düzeyine Etkisine İlişkin Tartışma ve Yorum:

Araştırmada, I. sınıf ve IV. sınıf öğrencilerinin empatik beceri yönünde sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Araştırmanın başlangıcında IV. sınıf öğrencilerinin empatik beceri yönünden I. sınıflara göre daha yüksek olacağı beklenmişti. Araştırma sonuçları bu beklentiyi destekler nitelikte bulunmamıştır. Sağlık Meslek Liseleri'nde uygulanan eğitim programlarının (Ek 10) empatik beceriyi geliştirici etkisi olacağı varsayımıyla hareket edilmiştir.

Uygulamaya yönelik eğitim, düzenlenen hizmet içi eğitim programlarını da kapsar ki, Voltan-Acar (1991) tarafından yapılan araştırmalarda verilen uygulamalı eğitimin empatik beceri üzerinde etkili olduğu gözlenmiştir.

Modelden öğrenme ve rol oynama teknikleri kullanılarak H.Ü. Eğitim Bölümü Psikolojik Danışma ve Rehberlik programında Alan Çalışması II dersini 1990-1991 bahar döneminde alan öğrenciler üzerinde terapötik beceri eğitimi konusunda Voltan-Acar (1991) tarafından yapılan araştırmada, terapötik beceri eğitimi sonunda bireylerin, empatik beceri düzeylerinin beceri eğitimi verilmeden önceki duruma oranla anlamlı düzeyde yükseldiği sonucu elde edilmiştir.

Tanrıdağ (1992), ruh sağlığı hizmetlerinde çalışan personelin empatik becerilerini karşılaştırdığı çalışmada, danışma psikologlarının empatik beceri düzeylerinin psikiyatristler, psikologlar ve sosyal hizmet uzmanlarına göre daha yüksek olduğunu bulmuştur. Bu sonuca gerekçe olarak Psikolojik Danışma ve Rehberlik bölümünde uygulanan eğitim programlarının etkisi olarak göstermektedirler. Özellikle Psikolojik Danışma ve Rehberlik bölümünde okuyan öğrencilerin hem kuramsal, hem de uygulamalı olmak üzere derinlemesine eğitim almalarının bu becerilerin gelişmesine imkan sağladığı vurgulanmaktadır.

Danışma psikolojisinin eğitim programlarında empatik yaklaşıma önem verilmektedir. Bu konuda, Yıldırım'ın (1991) yaptığı araştırmada Psikolojik Danışma ve Rehberlik ile Psikoloji programları öğrencileri arasında empatik eğilim yönünden fark olmamasına rağmen, Psikolojik Danışma ve Rehberlik programının Psikoloji Programına oranla empatik beceri düzeylerini yükselttiğine ilişkin bulgu, eğitim döneminde verilen kuramsal ve uygulamalı eğitimin empatiği olumlu yönde etkileyeceği düşüncesini desteklemektedir.

Bu düşüncüyü destekler nitelikte Akboy (1994)'un çalışmasını görmekteyiz. Akboy, Eğitim Bilimleri Bölümü öğrencilerini empatik eğilim ve empatik beceri yönünden karşılaştırmış, I. ve IV. sınıf öğrencileri arasında empatik beceri puanları açısından .05 düzeyinde istatistiksel anlamda farklılık bulunurken, empatik eğilim puanları arasında bu farklılık gözlenmemiştir. PDR, EPÖ ve Sınıf Öğretmenliği bölümlerine göre öğrencilerin empatik eğilim ve empatik beceri puanlarına bakıldığında, her iki ölçek puanlarında da PDR öğrencilerinin lehine anlamlı fark gözlenmiştir.

Empati eğitimi konusunda yapılan araştırmalar empatik iletişim becerisinin geliştirilebileceğini göstermektedir. Yapılan çalışmalar dikkatle incelendiğinde danışma psikologlarının empatik beceri düzeylerinin diğer meslek gruplarına göre yüksek olduğu, onları psikologların izlediği göz önünde bulundurulacak olursa, empatik beceri yönünden meslek gruplarının aldıkları eğitimin farklılığı vurgulanabilir. Danışma psikologlarının aldıkları eğitimin, empatinin terapötik varlığını ve etkisini vurguladığı, ayrıca varolan empatik potansiyeli ortaya çıkarmada, empatik beceri düzeyinin yükselmesinde etkili olduğu söylenebilir.

Sağlık meslek liselerinde uygulanan eğitim programları incelendiğinde (Ek 10) temel psikoloji ve kişilerarası ilişkiler dersleri yer almaktadır. Ancak bu

derslerin içeriği incelendiğinde terapötik iletişime yönelik bilgileri içermemektedir. Bu nedenle Sağlık Meslek Liselerinde uygulanan eğitim programları, özellikle hemşirelerde bulunması gereken empatik beceri düzeyini olumlu yönde etkilemediği söylenebilir.

2.3.Mesleği Tercih Şeklinin Empatik Beceri Düzeyine Etkisine İlişkin Tartışma ve Yorum:

Araştırmada, mesleği isteyerek tercih edenlerin empatik beceri ortalamaları, istemeyerek veya tesadüfen gelen öğrencilerin empatik beceri ortalamalarına oranla daha yüksek çıkmış, ancak ortalamalar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Araştırmada, mesleği isteyerek tercih edenlerin empatik beceri puanlarının, istemiyerek veya tesadüfen gelenlere göre daha yüksek olacağı beklenmişti. Araştırma sonuçları, bu beklentiyi kısmen desteklemektedir.

Yıldırım'ın (1991) Rehber öğretmenler üzerinde yaptığı araştırmada rehber öğretmenliğe isteyerek giren öğretmenlerin empatik beceri düzeyleri, mesleğe istemeyerek veya tesadüfen giren rehber öğretmenlerin empatik beceri düzeyinden yüksek çıkmıştır.

Yaşar'ın(1992) yaptığı bir araştırmada, hemşirelik öğrencileriyle çalışan hemşirelerin empatik eğilim ve empatik becerilerini karşılaştırmış, hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri anlamlı bir şekilde çalışan hemşirelere göre yüksek bulunmuştur. Çalışan hemşirelerin, hemşirelik öğrencilerinden empatik beceri yönünden çok düşük olmasının nedenlerinden birkaçı, mesleğin gerektirdiği işlevleri yerine getirememeye, bıkkınlık ve meslekte yabancılaşma gibi durumlar olduğu ifade edilmektedir.

Günümüzde bireylerin meslekleri tanımaları çok sınırlıdır, çünkü, meslekler çoğalmış, bu mesleklerin görerek, yaşayarak tanınması imkansız hale gelmiştir. Dolayısıyla bireyler, tanımadığı bir mesleği seçmekte, olumsuz bazı durumlarla karşılaşabilmektedir. Örneğin günümüzde üzerinde çok durulan "Burnout Sendromu" diye tanımlanan, özellikle yardım mesleklerinde çalışan bireylerde gözlenen bir olgu, meslekten birinin mesleğe özgü anlamı yitirmesi ve amacından kopması olarak (Yaşar,1992) görülen bu sendrom, bireyin hizmet gördüğü insanlardan kaçması, eskiden olduğu gibi ilgilendiği insanlarla ilgilenmemesi gibi şekillerde ortaya çıkmaktadır. Yani, birey meslektaşlarına, kurumuna ve hizmet götürdüğü insanlara yabancılaşmaktadır.

Hemşireler mesleki yaşamları süresince ağır çalışma koşulları (gece nöbetleri gibi) ve az kazanç gibi etkenlerle, doyumsuzluk yaşayabilmektedirler. Ayrıca mesleğin toplumsal saygınlığını yitirmesi ve meslekte ilerleyebilme imkanının sınırlı olması da mesleğin olumsuz yönleridir.

2.4. Bölümlerin Empatik Beceri Düzeyine Etkisine İlişkin Tartışma ve Yorum:

Araştırmada laborantlık bölümünde okuyan öğrencilerin empatik becerileri, hemşirelik bölümünde okuyan öğrencilere göre anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur.

Sağlık Meslek Lisesinde uygulanan eğitim programları (Ek 10) incelendiğinde laborant ve hemşirelik bölümünde uygulanan dersler çok az bir farklılıkla beraber öğrenciler temelde aynı dersleri almaktadırlar. Hem laborant ve hem de hemşirelik bölümünde okuyan öğrenciler kuramsal ve uygulamalı derslerle mesleklerini yakından tanıma imkanını bulmaktadırlar. Mesleğin önemi, güçlüğü, yoruculuğu veya kolaylıkları v.s. hakkında belli bir fikir

geliştirmektedirler. Özellikle hemşirelik öğrencileri hastahane ortamında yaptıkları gözlemler ve uygulamalar sonucu, çalışan hemşirelerin güç koşullarda çalışmaları, sosyal statüleri ve doktorlara göre düşük seviyede bulunmaları gibi nedenlerle hemşirelik mesleğini olumlu olarak algılamamaya başlamaktadır. Dolayısıyla hemşirelik bölümünde okuyan öğrencilerin hemşirelik mesleğine karşı bağladıkları değer, laborantlara göre daha düşük olmasında etken olabilir. Bu gibi nedenlerle hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri düzeyi laborantlara göre daha düşük çıkmış olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Uz (1984), hemşire öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada, hemşirelik I. sınıf öğrencilerinin hemşirelik mesleğine karşı bağdaşım düzeyleri, IV. sınıftaki öğrencilere oranla çok yüksek olduğu sonucunu elde etmiştir. Araştırmacı, buna neden olarak öğrencilerin hemşirelik mesleğini yakından tanımaya başlamaları ve diğer mesleklerle karşılaştırdığında gerek çalışma şekli, gerekse sosyal statü bakımından bu meslekleri hemşirelik mesleğinden üstün bulmaya başlamış olabileceğini ileri sürmektedir.

Bu sonuçlar gösteriyor ki, hemşirelik öğrencileri ortaokul döneminde hemşirelik mesleği hakkında yeterli bilgiye sahip değiller. Ortaokul döneminde ülkemizde meslekî rehberlik çalışmalarının henüz tam yerleşmemiş olması da öğrencilerin meslek seçimlerini etkilemektedir. Hemşirelik mesleğini seçen öğrencilerin çoğu velileri tarafından yönlendirilmekte, kendi isteği ile seçen öğrencilerin bir kısmı yakın çevrelerindeki hemşire modelinden etkilenecek veya çarpıcı gelen bazı faktörler (üniforma, kep vs.) nedeniyle seçmektedirler.

Hemşireliği meslek olarak seçen bireylerin; kendilerini bu mesleğe uygun olup olmadığını düşünmeden yaptıkları bu seçimde bazı faktörlerin rol oynadığı düşünülebilir.

Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin yaşadıkları yerler gözönüne alındığında büyük bir çoğunluğunun Diyarbakır'ın dışında yerler olduğu gözlenmektedir. Bunların bir kısmının kırsal kesimde yaşadığı düşünülürse öğrencilerin eğitime devam etme şansının az olduğu görülmektedir. Dolayısıyla öğrenci yatılı olarak bu okullara devam etmektedir. Hatta şehirde yatılı bir okulda okuma düşüncesi kırsal kesimde yaşayan öğrenci için etkileyici bir faktör olarak da düşünülebilir.

Hemşire öğrencileri dört yıllık öğrenimleri boyunca hemşirelik mesleğinin özelliklerini, gereklerini ve ayrıntılarını kavramakta, aynı zamanda değişen çevre ve yaş nedeniyle kendilerini sınavarak benlikleri hakkında daha gerçekçi yorumlar yapmaya başlayabilmektedirler.

Hemşirelik mesleği, bilgi, beceri ve özveri gerektiren güç bir meslek olmasına karşın toplumda hakettiği yeri henüz almış değildir. Bu durum meslek mensuplarında bir kısır döngü oluşturmakta, meslekte ilerleyememe gibi etkenler de eklenince mesleğin çekiciliği azalmaktadır. Bu gibi nedenlerle hemşireliği hak etmiş öğrenciler kendilerini hemşirelik mesleğine yatkın olmadıklarını hissedebilirler. Bu gibi olumsuz durumların hemşire adaylarının empatik becerilerini olumsuz yönde etkilediği şeklinde yorumlanabilir.

BÖLÜM VI

VARGI ve ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan vargi ve buna ilişkin bazı öneriler ele alınmıştır.

Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri bazı değişkenler açısından incelendiği bu araştırmanın sonunda bazı beklentiler kısmen desteklenmiştir.

Lise I. ve IV. sınıf; mesleği isteyerek ve istemeyerek veya tesadüfen seçen; hemşirelik ve laborantlık bölümünde okuyan Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Buna karşın benlik algı düzeyi düşük olan öğrencilerin, empatik eğilim düzeyleri, benlik algısı yüksek olanlara oranla daha yüksek olarak bulunmuştur.

Benlik algı düzeyi yüksek ve düşük olan; Lise I. ve IV. sınıf; mesleği isteyerek ve istemeyerek veya tesadüfen seçen; Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak laborantlık bölümünde okuyan öğrencilerin empatik beceri düzeyleri, hemşirelik bölümünde okuyanlara oranla daha yüksek bulunmuştur.

Konuya ilişkin sunulabilecek öneriler şunlardır:

İlk öğretim sonunda yapılacak mesleki rehberlik çalışmalarında, hemşirelik mesleğini isteyen veya yöneltilecek olan öğrencilere hemşirelik mesleğinin

gerektirdiği özellikler hakkında geniş bilgi verilebilir, ayrıca, bireyin özelliklerine de dikkat edilmelidir.

Yapılması düşünölen bu tür bir çalışmada boylamsal bir türde bir araştırma modeli seçilerek yararlı veriler sağlanabilir. Seçilecek araştırma grubuna alınan öğrencilerin, değişik yıllarda empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri saptanıp, bu konudaki gelişmeler takip edilebilir. Örneğin bu çalışmadaki I. sınıf öğrencilerine mezuniyet öncesi tekrar yapılacak bir ölçümle önemli bulgulara ulaşılabilir. Öğrencilerin I. sınıf ve IV. sınıftaki empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri, dört yıllık bir eğitim süresinden sonra ne tür bir değişim göstereceği gözlenebilir. Böylece, Sağlık Meslek Lisesinde uygulanan eğitim programlarının empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerine olan etkisi tam olarak gözlenmiş olur.

Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri programlarda teorik ve uygulamalı terapötik beceri eğitime yer verildikten sonra, empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerinin incelenmesi planlanabilir. Bu şekilde, programda yapılan değişikliğin empatik eğilim ve beceri düzeyleri üzerindeki etkisi anlaşılabilir.

Bu araştırmaya katılan öğrenciler arasından örneklem seçilerek didaktik empati eğitimi ve uygulamalı empati eğitimi verilerek sonuçların karşılaştırılabileceği bir araştırma yapılabilir.

Bu araştırma yenilenmek istenirse empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerinin benlik algı düzeyi ile olan ilişkisi daha geniş boyutlu olarak incelenebilir. Ayrıca kendini gerçekleştirme eğilimi ile de ilişkileri ele alınabilir.

Sağlık Meslek Lisesinde görev yapan psikolojik danışmanların, psikolojik danışma sürecinde öğrencilerde gerçekçi ve olumlu benlik algısı oluşturmaları, empatik beceri düzeyini olumlu yönde etkileyebilir. Psikolojik danışmanlar, öğrencilerin iletişim becerileri geliştirmesine ve uzun süreli kolay arkadaşlar edinip, bu arkadaşlıkları sürdürmesine yardımcı olabilir. Dolayısıyla ğrencilerin empatik becerilerini geliştirmelerinde bu süreçler olumlu katkıda bulunabilir.

KAYNAKÇA

- Acar-Voltan, N. (1989). *Terapötik İletişim (Kişilerarası İlişkiler)*, Şafak Matbaacılık, Ankara.
- _____ (1992). "Modelden öğrenme ve üç sandalye ile terapötik beceri eğitimi ve sonuçları." VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, 243-247.
- Akboy, R. (1994). "Eğitim bilimleri bölümü öğrencilerinin empatik beceri ve empatik eğilim düzeylerinin belirlenmesi", *Ç. Ü. I. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri 2*; 661-678.
- Akçalı, F. Ö. (1991). "Kaygı Seviyesinin Empatik Beceriye Etkisi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Akkoyun, F. (1982). "Empatik anlayış üzerine", *A. Ü. E.B.F. Dergisi*, 15(2); 63-69.
- _____ (1987). "Empatik eğilim ve ahlaki yargı." *Psikoloji Dergisi*, 6 (21); 91-97.
- _____ (1983). "Empatik olmak, değeri anlaşılmamış bir varoluş şeklidir", *A.Ü.E.B.F. Dergisi*. 16 (1); 103-124.
- Aksaray, S. (1992). "Adölesanların Benlik İmajlarını Etkileyen Etmenlerden Anababa Tutum Algısı." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayezıt, G. (1994). "PDR öğrencilerinde psikodramanın empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerine etkisi". *Ç. Ü. I. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri 2*;688-696.

- Baymur, F. (1978). **Genel Psikoloji**, İnkılap ve Aka Basımevi, İstanbul.
- Boxer, A.M., Gershenson H.P., Offer D. (1984). "Historical time and social change in adolecent experience. patterns of adolecent self-image." **Patterns of adolecent self-image**. D. Offer, E. Ostrow, K.I. Howard (Eds). New Directions for Mental Healty Services. 22. San Francisco Jossey-Bass.
- Brophy, A.L. (1959). "Self Role and Satisfaction." **Genetic Psychological Mongraph**, 58:263-305.
- Borg W. R. and Meredith D. G. (1989). **Educational Resarch:An Introduction**. Fifth Edition. New York: Longman Inc.
- Can, G. (1986). "Lise Öğrencilerinin Benlik Tasarım Düzeylerini Etkileyen Bazı Etmenler" Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ceyhan, A.A. (1983). "Ana- Babaların Empatik Eğilim Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cüceloğlu, D. (1995). **İnsan İnsana**. Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Çam, S. (1992). "Kız meslek lisesi öğrencilerinin çeşitli değişkenlere göre benlik kavramının karşılaştırılması" **PDR Dergisi**, 1(3);16-20.
- Dinç, F. (1992). "Cinsiyetleri Farklı Lise Öğrencilerinin Benlik Algı Düzeylerinin Öz-saygı Düzeylerine Etkisi" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dizeker, R. A., Michielutte R. (1981). "An analysis of empathy in medical students before and following clinical experience" **Journal of Medical Education** , 56;1004-1010.

- Dökmen, Ü. (1987). "Empati kurma becerisi ile sosyometrik statü arasındaki ilişki", **A.Ü. E.B.F. Dergisi**, 20(1-2);183-207.
- _____ (1988). "Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi." **A. Ü. E. B. F. Dergisi**, 21(1-2);155-190.
- _____ (1995). **İletişim Çatışları ve Empati**. Sistem Yayıncılık (2.Baskı), İstanbul.
- Dönmez, A. (1985). "Denetim odağı, kendine saygı ve üç değişken: Çevre büyüklüğü, yaş, aile ortamı." **Eğitim ve Bilim**. 5(15).
- Elizur, A., E. Rosenheim. (1982). Empathy and attitudes among medical students: The effects of group Experience. **Journal of Medical Education** . 57;675-683.
- Geçtan, E. (1981). **Psikanaliz ve Sonrası**, Hür Yayınları, İstanbul.
- _____ (1988). **İnsan Olmak**, Remzi Kitabevi, Ankara.
- Güngör, A. (1989). "Lise Öğrencilerinin Öz-saygı Düzeylerini Etkileyen Etmenler", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnanç, B. (1987). "Adölesan dönemindeki öz-imaj örüntüsünün incelenmesi". **Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi**, 1(1);100-116.
- _____ (1988). "Türk gençlerinin öz-imaj örüntüsünde cinsiyetin ve okuldaki öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerine etkisi." **Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi**, 1(2);71-89.
- _____ (1989). "Offer öz-imaj ve Edwards kişisel tercih envanteri arasındaki ilişki. Bir geçerlilik çalışması." **ODTÜ İnsan Bilimleri Dergisi**, 8(1);83-90.

- _____ . (1990). "Türk ergenlerinin öz-imagları", **Psikoloji-Seminer Dergisi**. V. Ulusal Psikoloji Kongresi Özel Sayısı, 8;519-526.
- _____ . (1990). "Tıp personeli ve hasta arasındaki iletişimde empatik anlayış eğitiminin yeri", **Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi**, 3;112-125.
- İzci, A. (1986). "Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Benlik ve İdeal Benlik Kavramlarının Tercih Edilen ve Seçilen Meslek Kavramları İle Bağdaşım Düzeyleri". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaner, S. (1993). "Psikodramanın ve gerçeklik terapisinin suçlu gençlerin benlik kavramlarına ve empati düzeylerine etkisi" **3P Dergisi**, 1(2);165-171.
- Koenig, L., K. I. Howard, D. Offer and M. Cremerius. (1984). "Psychopathology and adolescent self-image patterns of adolescent self-image." D. Offer, E. Ostrow, K.I. Howard (Eds). **New Directions for Mental Health Services**. 22. San Francisco Jossey-Bass.
- Köknel, Ö. (1981). **Ailede ve Toplumda Ruh Sağlığı**, Hürriyet Yayınları, İstanbul.
- . (1986). **Kaygıdan Mutluluğa Kişilik**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Nie, N.H. et al. (1975). **SPSS Statistical Package for Social Sciences**. New York: Mc. Graw Hill.
- Offer, D., E. Ostrov, K. I. Howard. (1981). **The Adolescent:A Psychological Self -image Portrait**. Basic Books, New York.
- . (1988). **The Teenage World Adolescent Self-İmage in Ten Countries**. Plenum. New York.

- (1984). **Patterns Of Adolescent Self-image**. New Directions for Mental Health. San Francisco.
- (1988). Transcultural comparisons of self-image in German and United States adolescents. **Journal of Youth and Adolescent** 17 (6);515-520.
- (1977). The self-image of adolescent: A study of four cultures. **Journal of Youth and Adolescent**. 6 (3);265.
- (1972). An emprical analysis of the Offer self-image questionnaire for adolescent. **Arch Gen Psychiatry**. 27;529-533.
- Onur.B. (1987). **Ergenlik Psikolojisi**. Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd.Şti., Ankara.
- Öner, U. (1982). "Benlik Kavramı İle Mesleki Benlik Kavramı Arasındaki Farkın Akademik Başarı İle İlişkisi" Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbay, Y. (1994). "Danışanı merkez alan psikoterapi yaklaşımında empatik atmosfer ve insan ilişkileri." **Ç.Ü. I. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri** 3;1002-1010.
- Özkan, S. (1993). **Psikiyatrik Tıp**. Roche Müstahzarları A.Ş. İstanbul.
- Patton,W. (1991). "Relationship between self-image and depression in adolescent." **Psychological Reports** 68 (3);865:870.
- Pişkin, M. (1991). "Empati, kaygı ve çatışma eğlimi arasındaki ilişki." **A.Ü. E.B.F. Dergisi**, 22(2);775-784.
- Poole, A. D., Longterm R.W. (1980). "Effects of empathy traning on the interview skills of medical students." **Patient Counseling and Health Education** . 2(3);125-127.
- Rogers, G. (1951). **Client-Centered Therapy**. Hougton Mifflin, Boston.

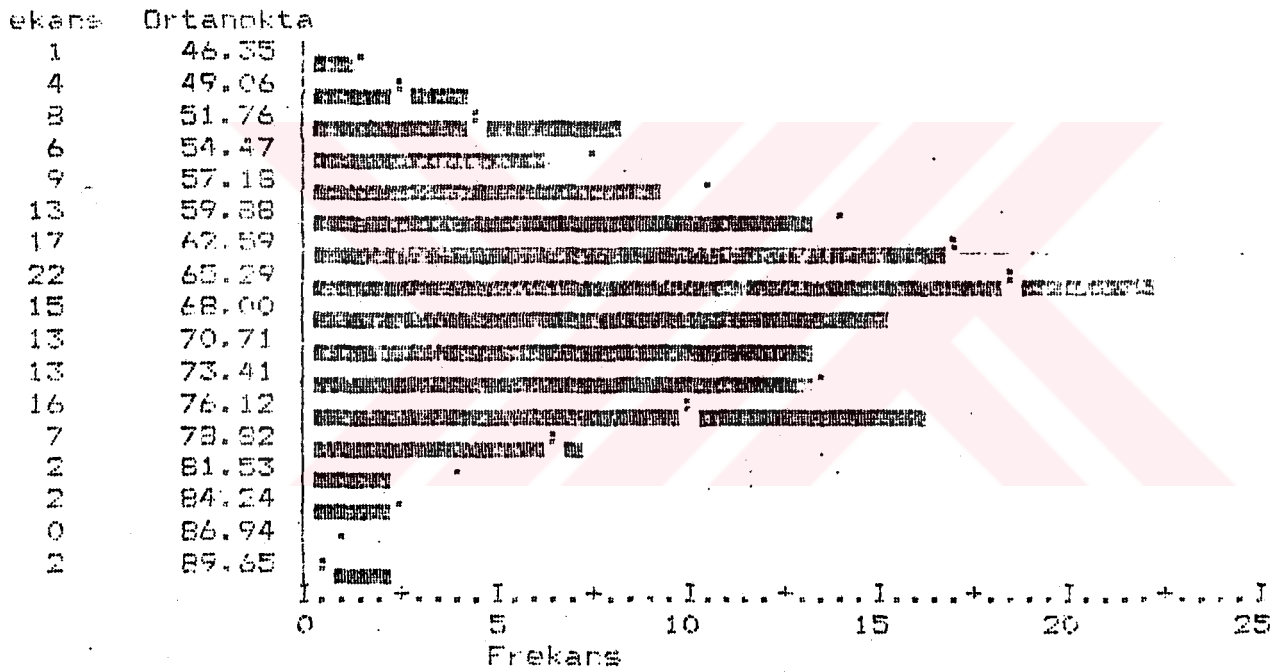
- (1970). **Carl Rogers on Encounter Groups** . Harper and Row Publishers, New York.
- _____ (1983). "Empatik olmak, değeri anlaşılmamış bir varoluş şeklidir." (Çev.:F.Akkoyun). **A.Ü.E.B.F.Dergisi**. 16(1):103-124.
- Sağlık Bakanlığı. (1991). **Sağlık Meslek Liseleri Müfredat El Kitabı**. Sağlık Bakanlığı Yayınları.
- Serot, M. ve Teavan C.R. (1961). "Perception of parent-child relationship and its relation to child adjustment." **Child Development**, 32;373-778.
- Sharma, R.M. (1992). "Empaty-a retrospection its devolopment in psychotherapy." **Australian and New Zealand Journal of Psychiatry**. 26;77-390.
- Simmons, R. G., Rosenberg F. (1975). "Sex, sex roles and self-image". **Journal of Youth and Adolescent** 4 (3);29-258.
- Şahin, A. (1992). "Öğretmen Lisesi Öğrencilerinin Benlik Algısı İle Mesleki Benlik Algısı Arasındaki Bağdaşım." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şentürk, S. (1990). **Hemşirelik Tarihi ve Deontolojisi**. Can Kitapçılık , İstanbul.
- Tan, H. (1986). **Psikolojik Yardım İlişkileri**. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Tanrıdağ, R.Ş. (1992). "Ankara'daki Ruh Sağlığı Hizmetlerinde Çalışan Personelin Empatik Eğilim ve Empatik Beceri Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi." Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Uz, F. (1987). "Hemşire Öğrencilerin Benlik Kavramları İle Mesleki Benlik Kavramları Arasındaki İlişki." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Velioglu, P., Pekçetin, Ç. ve Şanlı, T. (1991). **Hemşirelikte Kişilerarası İlişkiler.** Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:497, Eskişehir.
- Yaşar, İ. (1993). "Hemşirelik Öğrencilerinin Psikolojik İhtiyaç Örüntüleri ve Empati Düzeyi." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuzer, H. (1986). **Çocuk Psikolojisi.** Altın Kitaplar Yayınları, İstanbul.
- Yıldırım, İ. (1992). "Psikolojik danışma ve rehberlik programı öğrencileri ile psikoloji öğrencilerinin empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri." **H. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi**, 7;193-207.
- (1993). "Rehber öğretmenlerin empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi" **Eğitim ve Bilim Dergisi**, 17(89);54-63.
- (1994). "Müfettiş adaylarının empatik eğilim düzeyleri" **Ç. Ü. I. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri** 3; 679-687.
- (1994). "İlköğretim müfettiş adaylarının empatik eğilim düzeylerine göre iş doyumları" **Ç. Ü. I. Eğitim Bilimleri Kongresinde Bildirileri** 3;673-678.

EK 1
SAĞLIK MESLEK LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN EMPATİK EĞİLİM ÖLÇEĞİ
PUANLARI

Puan	f	%	Kümülatif %
45	1	.7	.7
49	2	1.3	2.0
50	2	1.3	3.3
51	1	.7	4.0
52	3	2.0	6.0
53	4	2.7	8.7
54	4	2.7	11.3
55	2	1.3	12.7
56	3	2.0	14.7
57	2	1.3	16.0
58	4	2.7	18.7
59	2	1.3	20.0
60	5	3.3	23.3
61	6	4.0	27.3
62	5	3.3	30.7
63	12	8.0	38.7
64	10	6.7	45.3
65	10	6.7	52.0
66	2	1.3	53.3
67	5	3.3	56.7
68	4	2.7	59.3
69	6	4.0	63.3
70	6	4.0	67.3
71	3	2.0	69.3
72	4	2.7	72.0
73	7	4.7	76.7
74	6	4.0	80.7
75	8	5.3	86.0
76	3	2.0	88.0
77	5	3.3	91.3
78	3	2.0	93.3
79	1	.7	94.0
80	3	2.0	96.0
81	2	1.3	97.3
84	1	.7	98.0
85	1	.7	98.7
89	1	.7	99.3
91	1	.7	100.0

EK 2

SAĞLIK MESLEK LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN EMPATİK EĞİLİM ÖLÇEĞİ
PUANLARINA İLİŞKİN HİSTOGRAM

*Şekil, puanların gruplandırılarak frekans dağılımlarının düzenlenmesi temeline dayanır..

EK 3

SAĞLIK MESLEK LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN EMPATİK
BECERİ ÖLÇEĞİ PUANLARI

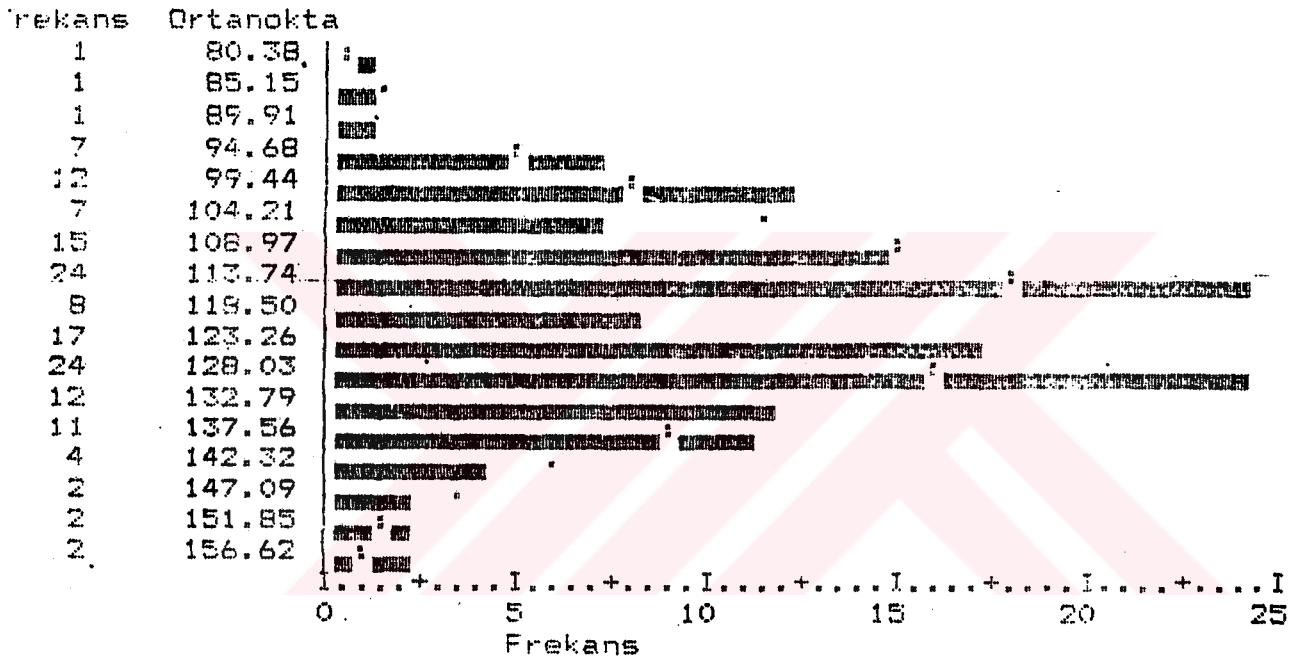
Puan	f	%	Kümülatif %
78	1	.7	.7
86	1	.7	1.3
89	1	.7	2.0
93	2	1.3	3.3
96	1	.7	4.0
97	4	2.7	6.7
98	2	1.3	8.0
99	3	2.0	10.0
100	4	2.7	12.7
101	3	2.0	14.7
103	2	1.3	16.0
104	3	2.0	18.0
105	1	.7	18.7
106	1	.7	19.3
107	4	2.7	22.0
108	5.	3.3	25.3
109	1	.7	26.0
110	2	1.3	27.3
111	3	2.0	29.3
112	4	2.7	32.0
113	2	1.3	33.3
114	8	5.3	38.7
115	3	2.0	40.7
116	7	4.7	45.3
117	1	.7	46.0

EK 3 (DEVAM)

SAĞLIK MESLEK LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN EMPATİK
BECERİ ÖLÇEĞİ PUANLARI

Puan	f	%	Kümülatif %
118	2	1.3	47.3
119	4	2.7	50.0
120	1	.7	50.7
121	5	3.3	54.0
122	3	2.0	56.0
123	5	3.3	59.3
124	1	.7	60.0
125	3	2.0	62.0
126	5	3.3	65.3
127	5	3.3	68.7
128	5	3.3	72.0
129	4	2.7	74.7
130	5	3.3	78.0
132	5	3.3	81.3
133	2	1.3	82.7
134	3	2.0	84.7
135	2	1.3	86.0
136	4	2.7	88.7
137	5	3.3	92.0
138	2	1.3	93.3
141	1	.7	94.0
142	1	.7	94.7
143	2	1.3	96.0
145	1	.7	96.7
147	1	.7	97.3
151	1	.7	98.0
154	1	.7	98.7
155	1	.7	99.3
159	1	.7	100.0

EK 4

SAĞLIK MESLEK LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN EMPATİK BECERİ
PUANLARINA İLİŞKİN HİSTOGRAM

EK 5

ÖĞRENCİLERİN EMPATİK EĞİLİM VE EMPATİK BECERİ PUANLARI
İÇİN VARYANSLARIN EŞİTLİĞİ SAYILTISININ TESTİ (Barlett Testi)

Grup	Empatik Eğilim			Empatik Beceri		
	Varyans	F _b	p ^a	Varyans	F _b	p ^a
Hemşirelik	75.5856	1.02	.921	215.2676	1.10	.695
Laborantlık	77.2114			195.9160		
Lise 1	63.0754	1.38	.174	238.7025	1.10	.531
Lise 4	87.2729			206.5544		
Mes. İsteyerek Tercih	72.9316	1.12	.617	215.8842	10.2	.923
Mesleği İstemeyerek Terc.	81.8301			219.9882		
Benlik Algı Düz. Düşük	53.1004	1.06	.837	219.9289	1.01	.935
Benlik Algı Düz. Yüksek	56.0851			216.7078		

a_p = anlamlılık düzeyi

b_F = F değeri büyük varyansa küçük varyansa bölümüdür.

EK 6

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili Öğrenci ,

Elinizdeki anket formu üç kısımdan oluşup, sadece bilimsel amaçlar için kullanılacaktır. Açıklama kısımlarını dikkatlice okuyarak cevaplamaya geçiniz.

Teşekkür ederim.

Arş.Gör. H.Fazlı ERGÜL
D.Ü. Eğitim Fakültesi

Okul:.....

Ad ve Soyad:.....

Cinsiyet: () Kız () Erkek

Bölüm: () Hemşirelik () Laborant

Sınıf: () 1. Sınıf () 4. Sınıf

Mesleği Tercih Şekli:

() İsteyerek

() İstemeyerek/Tesadüfen

EK 7**OFFER BENLİK İMAJİ ENVANTERİ****AÇIKLAMA:**

Anketteki ifadelerin herbirini dikkatle okuduktan sonra ifadenin sizi ne derece tanımladığını göstermek için cevap kağıdındaki ilgili sayıyı çember içine alınız. Sayılar "Sizi çok iyi tanımlıyor"dan, "Sizi hiç tanımlamıyor"a kadar olan kategorilere karşılık olarak verilmiştir.

Anketteki ve cevap kağıdındaki 1 ile 83 arasındaki sayılar ifadelerin sırasını göstermektedir.

Lütfen tüm ifadeleri cevaplayınız.

ÖRNEK:

İfade : Ben bir gencim.

Cevap Kategorileri :

1. Beni çok iyi tanımlıyor.
2. Beni iyi tanımlıyor.
3. Beni az çok iyi tanımlıyor.
4. Beni pek tanımlamıyor.
5. Beni hemen hemen hiç tanımlamıyor.
6. Beni hiç tanımlamıyor.

Cevap: 1 2 3 4 5 6

1. İnsanlarla beraberken birisinin benimle alay edeceğinden korkarım.
2. Gelecekte ana ve babamın benimle gurur duyacaklarını sanıyorum.
3. Kolayca paniğe kapılırım.
4. Ana ve babam hemen her zaman erkek veya kız kardeşim gibi bir diğer kişiyi kayırırlar.
5. Çoğu zaman kendimi gergin hissederim.
6. Genellikle pikniklerde ve partilerde kendimi yabancı hissederim.
7. Gelecekte ana ve babam benimle ilgili düş kırıklığına uğrayacaklar.
8. Bazen kontrol edemez görüldüğüm/ağlama ve /veya gülme krizlerim oluyor.
9. Azmedersem hemen hemen her şeyi yapabilirim.
10. Çok sık babamın bir işe yaramadığını hissederim.
11. Çoğu zaman aklım karışır.
12. Tanıdığım pek çok insana karşı kendimi daha aşağı hissederim.
13. Ana ve babamı anlamak benim ötemde bir şey.
14. Karmaşık şeyleri bir düzene sokup onlardan bir anlam çıkarmaktan hoşlanmam.
15. Geçirdiğimiz yıl sağlığım beni çok endişelendirdi.
16. Suçlu olmasam da çoğu kez kendimi suçlarım.
17. Çoğu zaman mutluyumdur.
18. Eleştirileri gücenmeden kaldırabilirim.
19. Bazen kendimden o denli utanırım ki köşeye saklanıp ağlamak isterim.
20. Gelecekteki mesleğimden gurur duyacağıma eminim.
21. Duygularım kolayca incinir.
22. Arkadaşlarımdan birine çok kötü bir şey olursa ben de üzülürüm.
23. Gelecekteki görüntüm bana doyum veriyor.
24. Çoğu zaman duygusal açıdan kendimi boş hissederim.
25. Çalışmaktansa boş oturup aylakça vakit geçirmeyi yeğlerim.
26. Toplumumuz bir rekabet toplumdur ve ben bundan korkmuyorum.
27. Çoğu zaman ana ve babam birbiriyle iyi geçinirler.
28. Bazı insanların nedensiz yere benden hoşlanmadıklarını sanıyorum.
29. Yeni arkadaşlıklar kurmayı çok zor bulurum.
30. Fazlasıyla endişeliyimdir.

31. Ana ve babam sert oldukları zaman kızsam bile doğru olduklarını hissederim.
32. Diğer bir erkekle/kızla yakın çalışmam bana zevk vermez.
33. Vücudumdan gurur duyarım.
34. Bazen gelecekte ne gibi bir iş yapacağımı düşünürüm.
35. Baskı altında dahi sakin olmayı başarırım.
36. Büyüyüp bir aileye sahip olduğumda en az birkaç yönden şimdiki aileme benzeyecek.
37. Sık sık yaşamaya devam etmektense ölmeyi yeğlediğimi hissederim.
38. Arkadaş edinmek benim için çok zordur.
39. Yaşamımın geri kalan kısmını çalışmaktansa destek alarak yaşamak isterim.
40. Ailedeki kararların alınmasında benim de rolüm olduğunu hissederim.
41. Bir şey öğreneceğim zaman düzeltilmeye aldırmam.
42. Kendimi çok yalnız hissederim.
43. Yaşamdan zevk alırım.
44. Çoğu zaman sakin bir yapım vardır.
45. İyi yapılmış bir iş bana zevk verir.
46. Ana ve babam bana genellikle sabırlıdırlar.
47. Bana sevdiğim kişileri taklit etmek zorundaymışım gibi geliyor.
48. Kendileri mutsuz bir çocukluk geçirdiklerinden ana-babalar çoğunlukla insanı anlamazlar.
49. Yaşıtlarımla beraber olmaktansa yalnız olmayı yeğlerim.
50. Bir şeyi yapmaya karar verdiğimde onu yaparım.
51. Diğer insanlardan öğreneceğim pek çok şey olduğunu hissederim.
52. Sürekli olarak bir şeyden korkarım.
53. Çoğu kez hiç de olmak istediğim kişi olmadığımı düşünürüm.
54. Yeni bir durumla karşılaşacağımı bilirsem onun hakkında önceden mümkün olduğu kadar bilgi edinmeye çalışırım.
55. Çoğu zaman evde sorun olduğumu hissederim.
56. Diğer insanlar beni tasdik etmezlerse çok bozulurum.
57. Ana babamın birinden, diğerinden çok hoşlanırım.
58. Diğer insanlarla beraber olmak bana iyi duygular verir.
59. Bir şeyde başarısızlığa uğradığımda diğer bir başarısızlığı engellemek için ne yapabileceğimi bulmaya çalışırım.

60. Sıkça kendimi çirkin ve cazibesiz hissederim.
61. Sürekli hareket halinde olmama karşılık işleri halledemiyorum.
62. Diğer insanlar bana baktığında iyi gelişmemiş olduğumu düşünüyor olmalılar.
63. Ana babam benden utanırlar.
64. Gerçeği düştten ayırt edebileceğime inanırım.
65. Kendimi güçlü ve sağlıklı hissederim.
66. Üzüntülü olsam da iyi bir espriden zevk alırım.
67. Çoğu zaman evden uzak kalmaya çalışırım.
68. Yaşamı görünürde çözümünü olmayan sonsuz sorunlar serisi olarak görürüm.
69. Kararlar verebilecek durumda olduğumu hissederim.
70. Yıllardır ana babama karşı kin beslemekteyim.
71. Gelecekte kendim için sorumluluklar alamayacağıma eminim.
72. Hiç bir şekilde bir marifetim olmadığını hissederim.
73. Başıma gelecek bir olayın nasıl üstesinden geleceğimi önceden düşünmem.
74. Çoğunlukla ana ve babam benden hoşnutlar.
75. Arkadaş edinmede belirli bir güçlük çekmem.
76. Zor problemleri çözmekten hoşlanmam.
77. Okul ve ders çalışmak benim çok az şey ifade eder.
78. Çok sık annemin işe yaramadığını hissederim.
79. Kişinin geleceği hakkında biraz kaygılanması, geleceğinin daha iyiye gitmesine yardımcı olur.
80. Genellikle kendimi kontrol ederim.
81. Gittiğim pek çok partiden zevk alırım.
82. Anlayamadığım korkularım çok değildir.
83. Sık sık kendimi üzgün hissederim.

OFFER BENLİK İMAJİ ENVANTERİ YANIT KÂĞIDI

1.	1	2	3	4	5	6	43.	1	2	3	4	5	6
2.	1	2	3	4	5	6	44.	1	2	3	4	5	6
3.	1	2	3	4	5	6	45.	1	2	3	4	5	6
4.	1	2	3	4	5	6	46.	1	2	3	4	5	6
5.	1	2	3	4	5	6	47.	1	2	3	4	5	6
6.	1	2	3	4	5	6	48.	1	2	3	4	5	6
7.	1	2	3	4	5	6	49.	1	2	3	4	5	6
8.	1	2	3	4	5	6	50.	1	2	3	4	5	6
9.	1	2	3	4	5	6	51.	1	2	3	4	5	6
10.	1	2	3	4	5	6	52.	1	2	3	4	5	6
11.	1	2	3	4	5	6	53.	1	2	3	4	5	6
12.	1	2	3	4	5	6	54.	1	2	3	4	5	6
13.	1	2	3	4	5	6	55.	1	2	3	4	5	6
14.	1	2	3	4	5	6	56.	1	2	3	4	5	6
15.	1	2	3	4	5	6	57.	1	2	3	4	5	6
16.	1	2	3	4	5	6	58.	1	2	3	4	5	6
17.	1	2	3	4	5	6	59.	1	2	3	4	5	6
18.	1	2	3	4	5	6	60.	1	2	3	4	5	6
19.	1	2	3	4	5	6	61.	1	2	3	4	5	6
20.	1	2	3	4	5	6	62.	1	2	3	4	5	6
21.	1	2	3	4	5	6	63.	1	2	3	4	5	6
22.	1	2	3	4	5	6	64.	1	2	3	4	5	6
23.	1	2	3	4	5	6	65.	1	2	3	4	5	6
24.	1	2	3	4	5	6	66.	1	2	3	4	5	6
25.	1	2	3	4	5	6	67.	1	2	3	4	5	6
26.	1	2	3	4	5	6	68.	1	2	3	4	5	6
27.	1	2	3	4	5	6	69.	1	2	3	4	5	6
28.	1	2	3	4	5	6	70.	1	2	3	4	5	6
29.	1	2	3	4	5	6	71.	1	2	3	4	5	6
30.	1	2	3	4	5	6	72.	1	2	3	4	5	6
31.	1	2	3	4	5	6	73.	1	2	3	4	5	6
32.	1	2	3	4	5	6	74.	1	2	3	4	5	6
33.	1	2	3	4	5	6	75.	1	2	3	4	5	6
34.	1	2	3	4	5	6	76.	1	2	3	4	5	6
35.	1	2	3	4	5	6	77.	1	2	3	4	5	6
36.	1	2	3	4	5	6	78.	1	2	3	4	5	6
37.	1	2	3	4	5	6	79.	1	2	3	4	5	6
38.	1	2	3	4	5	6	80.	1	2	3	4	5	6
39.	1	2	3	4	5	6	81.	1	2	3	4	5	6
40.	1	2	3	4	5	6	82.	1	2	3	4	5	6
41.	1	2	3	4	5	6	83.	1	2	3	4	5	6
42.	1	2	3	4	5	6							

EK 8
EMPATİK EĞİLİM ÖLÇEĞİ
(GÜNLÜK DAVRANIŞ ANKETİ)

AÇIKLAMA

Aşağıda 20 cümle bulunmaktadır. Bir cümledeki ifadeyi kendinize **Tamamen uygun** bulacağınızı düşünürseniz 5'e, **Oldukça uygun** bulacağınızı düşünürseniz 4'e, **Oldukça aykırı** bulacağınızı düşünürseniz 2'ye, **Tamamen aykırı** bulacağınızı düşünürseniz 1'e, eğer bir cümleye ilişkin olarak **Kararsızlık** belirtecekseniz 3'e çarpı koyunuz.

1. Çok sayıda dostum var.....	1 2 3 4 5
2. Film seyrederken bazen gözlerim yaşarır.....	1 2 3 4 5
3. Sıklıkla kendimi yalnız hissederim.....	1 2 3 4 5
4. Bana dertlerini anlatanlar yanımdan ferahlamış olarak ayrılırlar.....	1 2 3 4 5
5. Başkalarının problemleri, beni kendi problemlerim kadar ilgilendirir..	1 2 3 4 5
6. Duygularımı başkalarına iletmede güçlük çekerim.....	1 2 3 4 5
7. İnsanların film seyrederken ağlamaları tuhafıma gider.....	1 2 3 4 5
8. Birisiyle tartışırken bazen, dikkatim onun söylediklerinden çok vereceğim cevap üzerinde yoğunlaşır.....	1 2 3 4 5
9. Çevrede çok sevilen bir insanım.....	1 2 3 4 5
10. Televizyondaki filmler mutlu sona ulaşınca rahatlarım.....	1 2 3 4 5
11. Düşüncelerimi başkalarına iletmede güçlük çektiğim olur.....	1 2 3 4 5
12. İnsanların çoğu bencildir.....	1 2 3 4 5
13. Sinirli bir insanım.....	1 2 3 4 5
14. Genellikle insanlara güvenirim.....	1 2 3 4 5
15. İnsanlar beni tam olarak anlamıyorlar.....	1 2 3 4 5
16. Girişken bir insanım.....	1 2 3 4 5
17. Bir yakınıma derdimi anlatmak beni rahatlatır.....	1 2 3 4 5
18. Genellikle hayatımdan memnunum.....	1 2 3 4 5
19. Yakınlarım bana sık sık dertlerini anlatırlar.....	1 2 3 4 5
20. Genellikle keyfim yerindedir.....	1 2 3 4 5

EK 9

EMPATİK BECERİ ÖLÇEĞİ (EBÖ)-B-FORMU

AÇIKLAMA

Aşağıdaki problemleri birisinin veya hastanızın size anlattığını düşününüz. Her problemin altında ona söyleyeceğiniz 12 cümle bulunmaktadır. Bu durum karşısında aşağıdaki ifadelerden en fazla söylemek istediğiniz 4 ifadeyi seçerek işaretleyiniz.

I. KİŞİ (Ev Hanımı)

Yemek, çamaşır, temizlik, dikiş, alış-veriş, çocuklar bütün gün tek başıma koşturuyorum. Yine de yetişemiyorum. Kendime ayıracak beş dakikam yok. Kendimi mutfak ile banyo arasına hapsolmuş hissediyorum.

1. Ev işlerine yardım edecek bir yardımcı kadın tutmayı düşündün mü?
2. Bütün bu işler, günde kaç saatini alıyor?
3. Eşin hiç yardım ediyor mu?
4. Anladığım kadarı ile ev işleri sana çok ağır geliyor.
5. Ev işlerini yapan, dünyada bir tek sen değilsin, bu durumu böyle mesele yapmak doğru değil.
6. Haklısın, bu kadar iş insanı gerçekten bunaltır.
7. Bence senin problemin, işleri becerememen değil, işlerin çok olmasıdır.
8. Senin yerinde olsam ben de bunalırdım.
9. Sanırım bunca iş karşısında, kendini çaresiz ve yalnız hissediyorsun.
10. Sana katılıyorum, ev işleri gerçekten kolaydır.
11. Annem de, senin gibi sürekli ev işi yapmaktan bunalıyor.
12. Sanırım, bu kadar çok işi tek başına yapmak zorunda kalman seni öfkeliyor.

II. KİŞİ (Bir Arkadaşınız)

Bir miras meselesi yüzünden babamla amcam kavga ettiler. Aslında ben ikisini de severim. Aralarını bulmaya çalıştım, daha kötü oldu. Babam dün "bir daha o adamla konuşmayacaksın" dedi. Gerçi, miras konusunda babam haklı gibi geliyor ama, amcamdan da vazgeçemem ki; bunca yıl bize ikinci bir baba oldu. Üç kuruş için bu çektiğimize değer mi?

1. Her ailede böyle problemler olabilir; kardeş kardeşin ne öldüğünü, ne de güldüğünü istermiş.
2. Bence üzülmen gereksiz; sonunda nasıl olsa barışırlar.
3. Anladığım kadarıyla bu kavga seni çok üzmüş.
4. Senin yerinde olsaydım ben de çok üzülürdüm.
5. Kendini iki sevdiğin kişinin arasında kalmış hissediyorsun, bu da seni çaresizliğe itiyor.
6. İki kardeşin problemi anlaşılarak çözmelerine sevindim.
7. Bence güvenilir bir hukukçu bulup onun hakemliğine başvurmalısın.
8. İki sevdiğin kişi arasında seçim yapmak zorunda kalman, seni öfkeliyor.
9. Parayla mutluluk olmaz, dostluk herşeyden önemlidir.
10. Eğer babanın tarafını tutarsan amcana karşı haksızlık ettiğini düşüneceksin.
11. Baban "amcanla konuşma" sözünü geçici bir öfke anında söylemiş olabilir.
12. Bu kavganın sebebi aslında para değil, babanla amcanın ailede üstünlük kurma istekleri olabilir.

III. KİŞİ (Bir Dostunuz)

Son günlerde canım sıkılıyor,belli bir sebep yok ama içimin daraldığını hissediyorum. Canım bir şey yapmak istemiyor.

1. Sıkıntının nedenlerini araştırdın mı?
2. Senin böyle sıkılıyor olmana üzüldüm.
3. Bence kendini meşgul edecek bir hobi bulmalısın.
4. İçinde tanımlayamadığın bir heyecan hissediyorsun ve kötü birşeyler olacakmış gibi geliyor.
5. Bazen ben de senin gibi sebepsiz sıkıntı hissedirim.
6. Sanırım, şu sıralarda kendini yalnız hissediyorsun.
7. Her halde bilinç altındaki bir takım duygular böyle hissetmene yol açıyor.
8. Sebebini bilmediğin yoğun bir sıkıntı içerisinde sin.
9. Geceleri sıkıntılı rüyalar gördüğün de oluyor mu?
10. Kendini böylesine bırakman doğru değil.
11. Dünyada öyle büyük dertleri olan var ki ,onlar senin bu sebepsiz sıkıntını dertten saymazlar.
12. Son günlerde istediğini elde etmen beni sevindirdi.

IV. KİŞİ (Bir Genç)

Başımın yan tarafında bir tutam saç var, ne yapsam yatıramıyorum.İslatıyorum olmuyor, bağıyorum olmuyor.Ne zaman aynaya baksam neşem kaçıyor.

1. Bu önemli bir problem değil, kafanı takma...
2. Kafanın dışı değil, içi önemlidir; sen kişiliğini geliştirmeye çalış.
3. Saçının yatmaması seni üzüyor.
4. Saçının dökülmesi beni üzdü.
5. Berber halledemiyor mu?
6. Başkalarının yanında her zaman derli toplu gözükme istiyorsun.
7. Saçınla bu kadar uğraşmak zorunda kalman seni sinirlendiriyor.
9. Bence bu önemli bir sorun değil, ama bu işin seni rahatsız etmesine üzüldüm.
- 10.Bunu sakın arkadaşlarına söyleme;çünkü seninle dalga geçebilirler, sen de üzülürsün.
11. Küçük bir şey için bile olsa, başkaları tarafından eleştirilmek seni üzüyor.
12. Bence seni asıl kızdıran, saçının yatmaması değil, bu işe çok zaman harcıyor olman...

V. KİŞİ (Bir Kız Arkadaşınız)

Annem geçen hafta doğum günümde, bana nefis bir atkı hediye etti. Verirken de "sana özel bir şey bulabilmek için şhrin altını üstüne getirdim." dedi. Dün ne öğrensem beğenirsin? Başka bir şehirde oturan ablam var. Annem, bana aldığıın aynısını üç ay önce ona da almış. Bunu öğrenince perişan oldum, şu an kendimi son derece kötü hissediyorum.

1. Annene niçin böyle davrandığını sordun mu?

2. Annen hem sana hem de ablana "özel" bir hediye alabilir; çünkü ikinizi de seviyordur. Bence olaya bu açıdan bakmalısın.

3. Bence bu konuda bencillik ediyorsun.

4. Bu olay seni çok üzmüş.

5. Bu olay karşısında, sanırım kendini aldatılmış hissetmişsin.

6. Galiba ablanı biraz kıskanıyorsun.

7. İki atkının tamamen benzer olduğundan emin misin?

8. Annenin sana, senin sandığın kadar değer verip-vermediğini merak ediyorsun.

9. Senin yerinde olsam ben de üzülürdüm.

10. Annenin gözünde özel bir yerinin olmasına sevinmiştin; şimdi bu sevincin yerini üzüntü aldı.

11. Annen ablanı her zaman böyle eleştirir mi?

12. Annene oldukça öfkелisin.

VI. KİŞİ (Bir Öğrenci)

Son zamanlarda hiç ders çalışmıyorum. Sürekli kahvedeyim. Kâğıt oynamak zevk veriyor, ama kahveden çıkarken her seferinde derin bir pişmanlık duyuyorum. Böyle giderse okulu bitiremeyeceğim. Bitiremezsem halim ne olur? Ne iş yaparım? Sonra anneme-babama, konuya-komşuya ne derim?

1. Bu durumu ailen öğrenirse her halde çok üzülürler.
2. Sınıfınızda senin durumunda olan başka arkadaşların da var mı?
3. Hayatta başarılı olmanın tek yolu okulu bitirmek değildir. Okul bitirmemiş nice başarılı insan var.
4. İçinde bulunduğun durum seni çok sıkıyor, kaygılanmana yol açıyor.
5. Çalışmak istediğin halde çalışamıyorsun; kendi kendine söz geçiremiyor olman seni huzursuz ediyor.
6. Bence rahatlamak için bir psikoloğa başvurmalısın.
7. Konu-komşunun ne düşüneceklerini kafana takma, kendini derslere ver.
8. Bu problem beni üzdü.
9. Hem gelecekte iyi bir yaşantı elde edememekten, hem de anne-babanı incitmekten korkuyorsun.
10. Hiç bir derse mi çalışmıyorsun, yoksa bazı derslere mi?
11. Bence kendine fazla yükleniyorsun; telaşın ve sıkıntın bu yüzden...
12. Çok çalıştığın halde dersleri başaramaman üzücü.

EK 10

SAĞLIK MESLEK LİSESİ HEMŞİRELİK ve LABORATUVAR BÖLÜMLERİ
HAFTALIK DERS DAĞITIM ÇİZELGESİ

Dersler	SINIFLAR							
	IX.		X.		XI.		XII.	
	Ders.	Lab. Uyg.	Ders.	Lab. Uyg.	Ders.	Lab. Uyg.	Ders.	Lab. Uyg.
✓ Türk Dili ve Edebiyatı	4		3		3			
✓ Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1		1		1			
✓ Tarih	2		2		2			
✓ T. C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	1		1		2			
✓ Coğrafya	2		2		1			
✓ Matematik	4		2		2			
✓ Fizik	2							
✓ Kimya	2							
✓ Yabancı Dil	4		3		3		3	
✓ Beden Eğitimi	2		2		2			
✓ Milli Güvenlik Bilgisi			1					
Toplam	24		17		16		3	
Temel Bilim Dersleri								
✓ Anatomi ve Fizyoloji	3							
✓ Mikrobiyoloji ve Bağışıklama	2							
✓ Farmakoloji					1			
✓ Genel Beslenme	2							
✓ Psikoloji			2					
✓ Sosyoloji			2					
✓ Meslek Tarihi ve Ahlakı	1							
✓ Kanser Arası İlişkiler							2	
✓ Bulaşıcı Hastalıklar ve Epidemiyoloji					3	4		
✓ Sağlık Hizmetlerinde Yönetim							1	
✓ Sağlık Eğitimi							1	
✓ İlk Yardım			2					4
✓ Sağlık İstatistiği					1			
✓ Ev İdaresi	2							
✓ Müzik	1							
Toplam	11		6		5	4	4	4
Hemşirelik Bölümü Özel Meslek Dersleri								
✓ Meslek Esasları ve Teknikleri	5		3		2		2	
✓ Dahiliye Hast. ve Hemşireliği			3	4				
✓ Hariciye Hast. ve Hemşireliği			3	4				
✓ Çocuk Sağ. Hast. ve Hemşireliği					3	4		
✓ Doğum Aile Pln. Jinek. Hemşireliği					2	4		5
✓ Akıl Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği							2	4
✓ Toplum Sağlığı ve Hemşireliği							4	12
Toplam	5		9	8	7	8	8	21
Genel Toplam	40		40		40		40	

Not: 1. Öğrenci kişilik hizmetlerini yürütmek üzere, öğretim programına alınan Rehberlik ve Eğüci Çalışmalar haftalık ders saati dışında yürütülür. Rehberlik ve Eğüci Çalışmalarla ilgili faaliyetleri yürüten öğretmenler bu görevlerine karşılık haftada 3 saat üzerinden ücretli ek ders görevi yapmış sayılırlar. Bu ders görevi, haftalık zorunlu ek ders görevi içinde venilir ve ücret ödenir.

2. Türk Dili ve Edebiyatı Dersinin IX. sınıfta 2 saati X. ve XI. sınıflarda 1 saat Kenpoz.you diğer saatleri Dil ve Edebiyat çalışmalarına ayrılır.

Dersler	SINIFLAR							
	IX.		X.		XI.		XII.	
	Ders	Lab. Üst.	Ders	Lab. Üst.	Ders	Lab. Üst.	Ders	Lab. Üst.
• Türk Dili ve Edebiyatı	4		3		3		—	
• Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1		1		1		—	
• Tarih	2		2		2		—	
• T. C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	1		1		2		—	
• Coğrafya	2		2		1		—	
• Matematik	4		2		2		—	
• Fizik	2		—		—		—	
• Kimya	2		—		—		—	
• Yabancı Dil	4		3		3		3	
• Beden Eğitimi	2		2		2		—	
• Milli Güvenlik Bilgisi	—		1		—		—	
Toplam	24		17		16		3	
Temel Bilim Dersleri								
• Psikoloji	—		—	2	—	—	—	—
• Sosyoloji	—		—	2	—	—	—	—
• Kişiler Arası İlişkiler	2		—	—	—	—	—	—
• Sağlık Hizmetlerinde Yönetim	—		—	—	—	—	2	—
• Anatomi ve Fizyoloji	4		—	—	—	—	—	—
• Sağlık Koruma Bilgisi	2		—	—	—	—	—	—
• Hastalıklar Bilgisi	—		—	2	1	1	1	—
• Sağlık Eğitimi	—		—	—	—	—	2	—
• İlk Yardım	2		—	—	—	—	—	—
• Sağlık İstatistiği	—		—	1	—	—	—	—
• Mikrobiyoloji	2		—	—	—	—	—	—
Toplam	12		7		1	1	1	4
Laboratuvar Bölümü Özel Meslek Dersleri								
• Uygulamalı Fizik	—		—	1	1	1	—	—
• Uygulamalı Kimya	—		—	1	1	1	—	—
• Mikrobiyoloji	—		—	2	1	2	2	9
• Hematoloji	—		—	2	1	2	2	6
• Biokimya	—		—	1	1	2	2	8
• Gıda Kimyası ve Kontrolü	—		—	—	—	2	2	4
• Parazitoloji	—		—	—	—	1	1	6
• Histopatoloji	—		—	1	1	—	—	—
• Laboratuvar Aletleri	1		2	—	—	—	—	—
Toplam	1		2	8	6	11	11	33
Genel Toplam	39		39		40		40	

Not: 1. Öğrenci kişilik hizmetlerini yürütmek üzere, öğretim programına alınan Rehberlik ve Eğitici Çalışmalar haftalık ders saatleri dışında yürütülür. Rehberlik ve Eğitici Çalışmalarla ilgili faaliyetleri yürüten öğretmenler bu görevlere karşılık haftada 3 saat üzerinden ücretli ek ders görevi yapmış sayılırlar. Bu ders görevi, haftalık zorunlu ek ders görevi içinde verilir ve ücret ödenir.

2. Türk Dili ve Edebiyatı dersinin IX. sınıfta 2 saati X. ve XI. sınıflarda 1 saatli Kompozisyon diğer saatleri Dil ve Edebiyat çalışmalarına ayrılır.

ÖZGEÇMİŞİM

1965 yılında Adana'nın Pozantı ilçesinde doğdum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Adana'da tamamladım. 1986-87 eğitim-öğretim yılında İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalına kayıt yaptırıldı. 1989-90 eğitim-öğretim yılı Haziran döneminde mezun oldum. 1991 yılında Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Bölümü'nde açılan Araştırma Görevlisi sınavını kazanarak göreve başladım. Aynı yıl içerisinde Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde açılan Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalında yüksek lisans sınavını kazandım. Bir yıl yabancı dil eğitim programından geçtikten sonra 1995 yılında yüksek lisansımı tamamladım. Halen Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktayım.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ